

*In Honor of Professor
Paul Robert Magocsi*

Research Center for Carpathian Studies
(Uzhhorod, Ukraine)
Institute of Rusyn Language and Culture, Prešov University
(Prešov, Slovakia)
Carpatho-Rusyn Research Center
(New York, NY, U.S.A.)

A JUBILEE COLLECTION:
ESSAYS IN HONOR OF PROFESSOR
PAUL ROBERT MAGOCSI

on his 70th Birthday

Uzhhorod – Prešov – New York
Valerii Padiak Publishers
2015

Дослідний центр карпатознавства
(Ужгород, Україна)
Інститут русинської мови та культури Пряшівського університету
(Пряшів, Словаччина)
Карпато-русинський дослідний центр
(Нью-Йорк, Нью-Йорк, США)

ЮВІЛЕЙНИЙ ЗБІРНИК
НА ЧЕСТЬ ПРОФЕСОРА
ПАВЛА-РОБЕРТА МАГОЧЯ

До 70-річчя від дня народження науковця

Ужгород – Пряшів – Нью-Йорк
Видавництво В. Падяка
2015

ББК 72.6
УДК 001-057.4
Ю 14

Збірник уміщує півсотні статей провідних науковців з різних країн світу, чії дослідження перетинаються з науковими темами визначного канадського історика, спеціаліста з проблем історії України П.-Р. Магочія. Збірник підготовлений з нагоди важливого ювілею вченого та є проявом поваги до його наукової спадщини.

Відповідальні редактори та упорядники:

Валерій Падяк, PhD
Патріція Крафчик, Ph.D.

Editors and Compilers:

Valerii Padiak, PhD
Patricia A. Krafcik, Ph.D.

© Колектив авторів, 2015
© Видавництво В. Падяка, 2015

ISBN 978-966-387-102-8

Зміст / Contents

Хто такий професор П.-Р. Магочій?	9
Who is the Proffesor Magocsi?	11
Фотолітопис життя і наукової та громадської діяльності професора П.-Р. Магочія	13
Photochronicle of the life and civic activity of Professor Magocsi	13
РОЗДІЛ / PART 1	
Вітальні телеграми та листи до ювілею професора П.-Р. Магочія	25
Congratulatory Messages and Letters Addressed to Professor Magocsi	25
РОЗДІЛ / PART 2	
Дошка поздоровлень / Tabula Gratulatoria	59
РОЗДІЛ / PART 3	
Ювілейні статті до 70-річчя від дня народження професора П.-Р. Магочія	
Congratulatory Articles Addressed to Professor Magocsi in Honor of his 70th Birthday	
<i>Олена Дуць-Файфер.</i> Пауль Роберт Магочій а Карпатска Русь Конструкція, реконструкція ци досліднича пасія	71
<i>Taras Kuzio.</i> Andy Warhol and Paul Robert Magocsi: From Pennsylvania and New Jersey to Toronto	81
<i>Надія Кушко.</i> Свій серед чужих, чужий серед своїх	95
<i>Валерій Падяк.</i> Наукові магістралі професора Павла Роберта Магочі: у дорогу нам потрібні сир та червоне вино	109

<i>o. Gorazd Andrej Timkovič. Nákazливо seabavedomý Rusín</i> Prof. Dr. Paul Robert Magocsi	117
--	-----

РОЗДІЛ / PART 4

Наукові статті на честь професора П.-Р. Магочія **Scholarly Articles in Honor of Professor Magocsi**

<i>Serhiy Bilenky. Russia's Italy, Algeria of the North, or Poland's Scotland? Ukraine Under Russian and Polish Gazes</i>	125
<i>Marta Botiková. Problematika kultúry Rusínov vo výskume a výučbe etnológie na Katedre etnológie a muzeológie Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave</i>	153
<i>František Dancák. Prof. Paul Robert Magocsi a Emil Kubek</i>	167
<i>Юрій Данилець. Антирелігійна політика радянської влади проти православної церкви Закарпатті в 1950–1960 рр.</i>	175
<i>Csilla Fedinec. Some Aspects of Hungarian-Ukrainian Relations in Our Time</i>	185
<i>Mihajlo Fejsa. The Preservation of the Rusyn Language and Culture in Serbia/Vojvodina</i>	193
<i>Володимир Фенич. Вчорашнє завтра: подолання негативної спадщини яacobінського мислення і практики в історичній освіті та науці України</i>	203
<i>Шандор Фельдвари. Лукас Габина, преподаватель русинских семинаристов в г. Эгер (Северная Венгрия) – владелец экземпляра первой книги типографии в Супрасле</i>	235
<i>Chris Hann. Carpathian Rusyns: An Unresolved Problem for Eurasia in the Heart of the European Macro-Region</i>	247
<i>Богдан Горбаль. Парламентарні вибори на Центральній Лемковині 1861-1913</i>	259
<i>Cyril Hovorun. Autocephaly as a Diachronic Phenomenon and its Ukrainian Case</i>	273
<i>Григорій Грабович. “Проблема Магочія”: попередня деконструкція та контекстуалізація</i>	281

<i>Василь Ябур, Зденка Цітрякова.</i> Проблематика категорії рода перевзятих субстантивів і їх деклінації в русиньському мові	291
<i>Tomasz Kamusella.</i> The Preposition “On” and Poland-Lithuania	301
<i>Ганна Карась.</i> Музичне краєзнавство у наукових дослідженнях професора Павла Роберта Магочія	309
<i>Edward Kasinec and Lyubov Ginzburg.</i> American Humanitarian Aid and Interwar Subcarpathian Rus’: The Letters from Ekaterina (“Babushka”) Breshko-Breshkovskaia to Irene Dietrich at the New York Public Library	317
<i>Ksenya Kiebusinski.</i> Captured: On Oral History, Photography, and the Trial of Jura Drahiruk	329
<i>Ірина Колесник.</i> Історія України між інтелектуальними догмами та новаціями. (З нагоди ювілею Павла Роберта Магочія)	341
<i>Stanislav Konečný.</i> Všeslovanská myšlienka v ideových konceptoch Rusínov na Slovensku do konca 19. storočia	351
<i>Кветослава Копорова.</i> О правописі префіксів роз-, рос-, без-, бес-, з-, с- в русиньському нормативному мові	363
<i>о. Франтішек Крайняк.</i> Першы крокы на крестній русиньській дорозі ведно з професором Павлом Робертом Магочім	373
<i>Станіслав Кульчицький.</i> Закономірності формування української політичної нації. Феномен політичної нації	381
<i>Інна Мартинчук.</i> Рецепція правил захисту прав національних меншин Словацькою Республікою в процесі вступу у Європейський Союз (1993–1998 рр.)	393
<i>Гелена Медєши.</i> Кед граніци лем таки як проща	401
<i>Ewa Michna.</i> Wyzwania i dylematy etyczne badacza grup etnicznych walczących o uznanie. Próba autoetnograficznej refleksji	409
<i>Wolf Moskovich.</i> Yiddish Lexical Borrowings (Yiddishisms) in West Ukrainian Regional Dialects and Sociolects	423
<i>Alexander J. Motyl.</i> Tolerance and Minority Integration: On the Incoherence of International Norms	431

<i>Motoki Nomachi.</i> Is a New Slavic Language Born? The Ethnolect of the Kosovan Gorans	441
<i>Валерій Падяк.</i> Підкарпаторусинська балада «Плаве кача по Тисині» – символ української Революції гідності	453
<i>Анна Плійкова.</i> Двадцять років русинського літературного язика на Словачії: вислідки і перспективи	465
<i>Сергій Плохій.</i> Між історією та нацією: Павло-Роберт Марочій і переписування української історії	475
<i>Achim Rabus.</i> Current Developments in Carpatho-Rusyn Speech: Preliminary Observations	489
<i>Юлиан Рамач.</i> Нашо чи сербске? Нашо чи кніжково?	497
<i>Іана Розен.</i> Folk Preachers and Performers in Interwar Carpatho-Rusyn Jewish Communities	503
<i>Robert A. Rothstein.</i> The Stauropegial Songbook	513
<i>Volodymyr Sklokin.</i> Between Objectivity and Politics: Debating the Public Use of History in Contemporary Ukraine	523
<i>Андрій Смирнов.</i> Національна ідентичність Автономної Православної Церкви в Україні періоду німецької окупації	541
<i>Кирилл Шевченко.</i> Русины Словакии и Подкарпатской Руси в 1920–1930-е годы в оценках «американского русского вестника»	551
<i>Peter Švorc.</i> Slovenská liga na Slovensku a rusínska otázka	563
<i>Штефан Трѣбст.</i> «Восток – это другие!»: Центральная Европа как эксклюзивистский концепт	577
<i>Stephen Velychenko.</i> Medieval Myths and the Imaginary “Kievan Origins” of Russia	587
<i>Nelson Wiseman.</i> Ukrainian Canadians and Canadian Socialisms	595
Інформація про авторів статей / About the authors	603
Інформація про відповідальних редакторів та упорядників / About the editors and compilers	611

Хто такий професор П.-Р. Магочій?

(Вступ від укладачів збірника)

Без сумніву, цей збірник потрапить переважно до рук спеціалістів, кому не потрібно довго пояснювати, хто такий проф. Павло-Роберт Магочій. Але навіть аматору, який ознайомиться зі змістом видання, стане зрозуміло, що підготовлений він на честь однієї особи багатьма авторами, які пишуть різними мовами, працюють у різних наукових та учбових центрах та живуть у різних куточках світу. Якщо брати до уваги географію публікацій, можна побачити, що свою повагу американсько-канадському професору виказали особи, які живуть як в Північній Америці, так і в Європі чи Азії. Якщо більш конкретно, то статті на честь професора та привітання до його ювілею надійшли до збірника (якщо рухатись зі сходу на захід) з Японії, України, Ізраїлю, Словаччини, Білорусі, Польщі, Угорщини, Німеччини, Австрії, Сербії, Нідерландів, Англії, Шотландії, а також багатьох університетських центрів США та Канади. Статті та поздоровлення написані переважно англійською та українською мовами, але також присутні інші мови: польська, словацька, російська та три регіональні карпаторусинські мовні стандарти, які вживають русини-лемки на Лемківщині (у складі Польщі), руснаки на Пряшівщині (у складі Словаччини), а також воєводинські русини (автономний край Воєводина у Сербії).

Ідея видати збірник на честь проф. П.-Р. Магочія до 70-річчя від дня його народження виникла спонтанно, навіть дещо запізно, якщо врахувати, що підготовка таких колективних видань триває достатньо довго. Але, той факт, що майже півсотні науковців з цілого світу швидко відгукнулися на звернення укладачів та люб'язно погодились на честь ювілянта подати до збірника свої нові статті, красномовно свідчить про неабиякий авторитет проф. Магочія у світі науки. Без сумніву, у даному випадку йдеться не лише про однодумців у галузі науки, але також про друзів.

Одне старе прислів'я каже: «Скажи мені, хто твої друзі, і я скажу, хто ти». У нашому випадку відповідь на питання «Хто

такий Магочій?» не важко знайти, прочитавши у збірнику статті його друзів. Це переважно спеціалісти у галузі історії та інших гуманітарних дисциплін. Історики, літературознавці, етнографи, фольклористи, музикознавці, палеографи, мовознавці, соціологи, політологи, географи, бібліографи, – на превеликий жаль, формат вступної статті не дозволяє бодай перерахувати їх прізвища, – для кожного з них віддане служіння науці є альфою і омегою їх способу життя. Саме тому кожен з них досяг значних висот у своїй галузі та є зразком наслідування для молодих спеціалістів.

Не секрет, що наукові шляхи багатьох авторів цього збірника не раз перетиналися з шляхами проф. Магочія – під час міжнародних наукових конференцій, симпозіумів, наукових семінарів, в яких він систематично брав активну участь. Багатогранність таланту та глибина зацікавлень професора цьому сприяли – він зарекомендував себе як визнаний авторитет у різних галузях, але в першу чергу як знавець історії України та Центральної Європи, історії та культури карпатських русинів. Але також як фахівець з проблем релігії, етнополітики, націєтворення, знавець у галузі картографії та бібліографії тощо. Вражає й обсяг його публікацій – понад 800 наукових праць. І все це вмістилося у 50 років його вірного служіння науці та 70 років життя.

Своєрідну відповідь на питання «Хто такий Магочій?» дає фотолітопис його життя та діяльності як американського науковця, який свого часу прийняв запрошення Торонтського університету у Канаді та який обрав темою своїх наукових зацікавлень переважно проблеми українознавства та караторусинства.

Єдине, на що збірник не дає відповіді, так це, як правильно писати прізвище шанованого професора українською мовою? У науковому світі слов'янськими й неслов'янськими мовами існують декілька варіантів його написання і всі вони прийнятні! Та й сам ювілянт поблажливо відноситься до цього творчого процесу.

Валерій Падяк, Патріція Крафчик

Who is the Professor Magocsi?

(Introductory Words from the Editors)

This collection of essays will doubtless fall largely into the hands of specialists who do not need a lengthy explanation of who Professor Paul Robert Magocsi is. But even non-specialists who acquire a familiarity with the contents of this volume will see that it has been prepared in honor of this American-Canadian professor by several authors who write in various languages, work in a variety of scholarly centers, and live in all corners of the world—North America, as well as Europe and Asia. More specifically and concretely, articles and congratulations on Professor Magocsi's seventieth birthday entered this collection from universities and other research institutions in Japan, Ukraine, Israel, Slovakia, Belarus, Poland, Hungary, Germany, Austria, Serbia, the Netherlands, England, Scotland, and the United States and Canada. They are written mainly in English and Ukrainian, but also in other languages: Polish, Slovak, Russian, and in three regional Carpatho-Rusyn standard forms used by Lemko Rusyns in Poland's Lemkovina, by the Rusnaks of Slovakia's Prešov Region, and also among the Vojvodinian Rusyns in the autonomous region of Vojvodina in Serbia.

The idea for this volume in honor of Professor Magocsi's seventieth birthday arose spontaneously, even somewhat late given the lengthy preparation involved in such a collective endeavor. The fact that almost half a hundred scholars from around the world quickly responded to the editors' request and graciously agreed to contribute examples of their scholarly work speaks eloquently to the remarkable authority Professor Magocsi possesses in the scholarly world. It is clear that these writers are not simply like-minded academics in the same scholarly field, but friends.

There is an old saying: "Tell me who your friends are, and I'll tell you who you are." In our case, an answer to the question "Who is Magocsi?" is not hard to find if one reads the volume's articles by his friends. The writers are specialists in the field of history and other humanistic

disciplines, thus historians, literary scholars, ethnographers, folklorists, musicologists, paleographers, linguists, sociologists, political scientists, and librarians. The format of this introductory essay does not easily accommodate a long list of names, but for each of these individuals devotion to scholarship has been the alpha and omega of their lives. Precisely for that reason each of them has achieved significant heights in their disciplines and are models for young scholars.

It is no secret that the scholarly paths of many of the authors represented in this volume have intersected more than once with that of Professor Magocsi at international scholarly conferences, symposiums, and scholarly seminars in which he took an active part. The many aspects of his talent and the depth of his interests made these intersections possible. Professor Magocsi is clearly a recognized authority in a variety of fields, primarily in the history of Ukraine and Central Europe and the history and culture of Carpatho-Rusyns. He is also a specialist in issues of religion, ethno-politics, nationalism, cartography and bibliography, and related studies. His scholarly publications number over 800 items, and all of these come from a mere 50 years of his service to scholarship and 70 years of his life.

One response to the question, “Who is Magocsi?,” is provided by the photochronicle of the life and civic activity of this American-born scholar who subsequently accepted an invitation from the University of Toronto in Canada and pursued further his scholarly interests primarily dealing with Ukrainian and Carpatho-Rusyn studies.

The one thing that this collection does not resolve is how to spell his name properly in Ukrainian? In the scholarly world using Slavic and non-Slavic languages there exist several spelling variants, all of which seem to be accepted! As for Professor Magocsi himself, he seems to be indifferent to the “creative process” surrounding the spelling of his name.

Valerii Padiak and Patricia Krafcik

Фотолітопис життя і наукової та громадської діяльності професора П.-Р. Магочія

Photochronicle of the life and civic activity of Professor Magocsi

1

Прийом в день присудження ступеня доктора філософських наук. Принстонський університет, травень 1972 року.

Сидять: Марія Фізер, Марія Магочій, професор Джон Фізер, доктор Орест Пелех; Стоять: Александер Магочій (батько), д-р Магочій, Юліан Ревай, Анна Лендел Магочій (мати), Павел Лендел з с. Волоське (дідусь).

Ph.D. reception. Princeton University, May 1972.

Seated: Mary Fizer, Maria Magocsi, Professor John Fizer, Dr. Orest Pelech; Standing: Alexander B. Magocsi (father), Dr. Magocsi, Julian Revay, Anna Lengyel Magocsi (mother), Paul Lengyel from Voloskoe (grandfather).

2

Д-р Степан Росоха і Юліан Ревай слухають лекцію д-ра Магочія; Український інститут в Нью-Йорку, травень 1978 року.

Dr. Stepan Rosocha and Julian Revay host a lecture by Dr. Magocsi, Ukrainian Institute, New York City, May 1978.

3

Професор Магочій представляє свою книгу про митрополита Андрея Шептицького Папі Римському Іоанну Павлу II. Ватикан, липень 1989 року.

Professor Magocsi presents his book on Metropolitan Andrei Sheptyts'kyi to Pope John Paul II, Vatican, July 1989.

4

Річард фон Вайцекер, президент Німеччини, якого вітає професор Магочій, директор Центра для досліджень багатокультурностей Онтаріо на відкритті виставки, присвяченої канадійцям німецького походження. Торонто, Канада, вересень 1990 року.

Richard von Weizsäcker, President of Germany, greeted by Professor Magocsi, director of the Multicultural History Society of Ontario, at the opening of an exhibit on German Canadians, Toronto, Canada, September 1990.

5

Д-р Олекса Мишанич, професор Магочій, Олена Дуць-Файфер, д-р Микола Мушинка і Любомир Медеші на IV Всесвітньому конгресі радянських і східно-європейських досліджень. Гаррогейт, Англія, липень 1990 року.

Dr. Oleksa Myshanych, Professor Magocsi, Olena Duć-Fajfer, Dr. Mykola Mushynka, and Lubomir Medješi, at the IV World Congress for Soviet and East European Studies, Harrogate, England, July 1990.

6

Д-р Іштван Удварі, професор Магочій і Любомир Медеші на відкритті конференції про карпато-русинів та “русинів-українців”. Ужгород, Україна, березень 1991 року.

Dr. István Udvari, Professor Magocsi, and Lubomir Medješi at the opening of a conference on Carpatho-Rusyns and “Rusyns-Ukrainians,” Uzhhorod, Ukraine, March 1991.

7

Д-р Олекса Мишанич, професор Магочій, професор Свен Густавссон (стоїть) і Любомир Медеші, на науковій конференції в Белграді, вересень 1987 року.

Dr. Oleksa Myshanych, Professor Magocsi, Professor Sven Gustavsson (standing), and Lubomir Medješi, at a scholarly conference in Belgrade, September 1987.

8

Том Трієр, старший науковий співробітник Європейського центру з питань національних меншин (Фленсбург, Німеччина), видатний футболіст Олекса Бокшай та професор Магочій на VII Світовому конгресі русинів. Пряшів, Словаччина, червень, 2003 року.

Tom Trier, Senior Research Associate, European Centre for Minority Issues, Flensburg, Germany; the famed football player Oleksa Bokshai and Professor Magocsi at the VII World Congress of Rusyns, Prešov, Slovakia, June 2003.

9

Професор Магочій серед учителів під час святкування 10-ї річниці заснування русинських народних шкіл, Мукачево, Україна, квітень, 2013 року.

Professor Magocsi among teachers at the 10th anniversary of the Sunday School Program in Transcarpathia, Mukachevo, Ukraine, April 2013.

10

Науковці Інституту русинської мови та культури Пряшівського університету (Словаччина) знайомляться з бібліотекою карпаторутеніки Торонтського університету. Зліва направо: Магочій, Анна Плішкова, Стівен Чепа (канадський філантроп русинського походження), Кветослава Копорова, Валерій Падяк. Торонто, вересень, 2014 року.

Scholarly staff from the Institute of Rusyn Language and Culture, Prešov University, at the Carpatho-Ruthenica Library of the University of Toronto. Left to right: Professor Magocsi, Anna Plišková, Steven Chepa (Canadian philanthropist of Carpatho-Rusyn background), Kvetoslava Koporová, and Valerii Padiak. Toronto, September 2014.

11

Бібліотека карпаторутеніки Торонтського університету, яка є результатом 45-річної збирацької діяльності проф. Магочія. Торонто, серпень 2014 року.

At the Carpatho-Ruthenica Library of the University of Toronto, the result of 45 years of collection-building by Professor Magocsi. Toronto, August 2014.

12

Традиційна вже черга за автографом автора. Після презентації книги П.-Р. Магочія “Крим” у Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, Київ, Україна, вересень, 2014 р.

Typical example of lines of students awaiting the author’s signature. Book launch of Professor Magocsi’s book about Crimea held at Shevchenko National University, Kyiv, Ukraine, September 2014.

13

Після вручення Магочію диплома Doctor Honoris Causa Пряшівського університету. Зліва направо: ректор ПУ професор Рене Матлович, Магочій та професор Петер Коня, Пряшів, Словаччина, 11 червня, 2013 року.

Professor Magocsi being awarded an honorary doctorate at Prešov University. Left to right: University rector Professor René Matlovič, rector, Professor Magocsi, and Professor Peter Konya, Prešov University, June 11, 2013.

14

Професор Магочій у музеї Енді Варгола у Пітсбургу. Екскурсію проводить племінник Е. Варгола – Джон Варгола, травень, 2015 року.

Professor Magocsi on a tour of the Andy Warhol Museum in Pittsburgh, conducted by Andy’s nephew, John Warhola, May 2015.

стор. / page 24

Проф. Магочій на порозі батьківської хати, де пройшли дитинство та юність, м. Фейрв'ю, Нью-Джерсі, США, травень 2015 року.

On the doorstep of the family home in Fairview, New Jersey, where Professor Magocsi spent his childhood and youth.

стор. / page 58

Професор Магочій відвідує свою рідну середню школу. Кліфсайд Парк, Нью-Джерсі, США, травень 2015 року.

Professor Magocsi in front of his high school in Cliffside Park, New Jersey, USA, May 2015.

стор. / page 68

Професор Магочій на подвір'ї рідної альма-матер – Рутгерський університет. Нью Брунсвік, Нью-Джерсі, США, травень 2015 року.

At the entryway to Professor Magocsi's undergraduate alma-mater, Rutgers University, New Brunswick, New Jersey, May 2015.

стор. / page 122

Професор Магочій на подвір'ї Принстонського університету, де свого часу проходив аспірантуру. Принстон, Нью-Джерсі, США, травень 2015 року.

At the entryway to Professor Magocsi's graduate school alma-mater, Princeton University, Princeton, New Jersey, May 2015.

* * *

Фото на обкладинці:

професор П.-Р. Магочій у стінах Торонтського університету,
якому віддав 35 років своєї наукової діяльності.

Cover illustration:

Professor Magocsi on the occasion of his 35 years of
scholarly service at the University of Toronto.

(Усі фотографії з архіву П.-Р. Магочія та авторства В. Падяка).

РОЗДІЛ 1
PART

**Вітальні телеграми та листи
до ювілею професора П.-Р. Магочія**

**Congratulatory Messages and Letters
Addressed to Professor Magocsi**

Henry Abramson

Ihor Bardyn

Peter Galadza

John-Paul Himka

Patricia A. Krafcik

о. Франтішек Крайняк

Myron B. Kurpas

Lubomyr Luciuk

Michael R. Marrus

René Matlovič

Katy Mihaly and Orestes Mihaly

Валерій та Лариса Падяк

Derek J. Penslar

Анна Плішкова

John Righetti

Elaine Rusinko

Andrew Stirling

M. Mark Stolarik

Jolanta Tambor

Professor Magocsi's wisdom is best appreciated outdoors. Of course he is the consummate scholar, expressing his prodigious erudition in conventional settings such as the classroom or in print. Those who know him well, however, appreciate that his highly idiosyncratic humor and acute sense of irony can only be perceived tangentially, as one might look at the brilliance of the sun with peripheral vision.

My fondest memories of study under Professor Magocsi's tutelage are invariably set outdoors. Walking through Queen's Park on a blustery November afternoon might yield a spontaneous discussion of the importance of *Porgy and Bess* ("make that part of your cultural baggage, Mr. Abramson"), or a summer evening stroll along Bloor Street might plumb the depths of Kierkegaardian treatments of Genesis.

Scholar, humanist, mensch: Professor Magocsi is the very acme of the academy, and it was my great privilege to have him serve as my mentor.

Henry Abramson, Ph.D.

Dean, Lander College of Arts and Sciences
Touro College
New York City

This contribution to the Festschrift for Paul Robert Magocsi in celebration of his 70th birthday and 50 years of dedication to scholarship is challenging. To appropriately acknowledge Bob Magocsi's scholarly works and achievements, one would need to rely on current and archival records accumulated over the course of his lifetime. I will not attempt this. My contribution to this Festschrift will be to share some background notes about a friend.

The Magocsi Toronto era began in 1980 when he was selected by the University of Toronto to become the first chair holder of an endowed chair in the Departments of History and Political Science. A playwright might begin his narrative about the Magocsi era with a dinner meeting in 1979 at the Casa Mendoza, a Spanish Inn on the shores of Lake Ontario. All directors of the Chair of Ukrainian Studies Foundation, which established the Ukrainian chair at the University of Toronto, attended this meeting, including the late John Yaremko. This meeting served as the introduction of Bob Magocsi to Toronto's Ukrainian community.

He concluded his talk by stating, "Let's think of Ukrainian history as a normal component of the University of Toronto intellectual experience. Let's simply do what we should be doing, teaching and learning together with student and enriching Ukrainian scholarship through library acquisitions and new publications. Many of you may have ideas. I will listen. I want to listen. I want to learn about you. And together we will make the chair of Ukrainian Studies a success!"

This group of academics, politicians, doctors, lawyers and activists could not have foreseen the prophetic nature of Bob Magocsi's remarks made in 1979. The impact that Magocsi would have on education and the pursuit of knowledge at the University of Toronto and elsewhere can only now be measured.

Through Magocsi's publications, the history of Ukraine has become a normal if not traditional learning and intellectual experience at Toronto and in the English-speaking universities of the world.

Through Magocsi's lectures, seminars, books, atlases, commentaries and informal social meetings, I have learned something more about Bob Magocsi, especially his work ethic, his capacity for preparation of

manuscripts, and his scrupulous attention to detail. His lecture materials are not abandoned but eventually find their way into his publications. In other words, he respects the written word, he respects time and talents and the opinions of others.

There is another side to Bob Magocsi, namely, that he values the histories of the small peoples of Europe and he respects the aspirations of individuals, ethnocultural groups, nations, and those who seek to have their voices heard.

Before I paint a picture of Bob Magocsi as being a man of the future, I should temper this with a disclosure of which many of you are aware, namely, that Bob Magocsi is rooted in the past century, if not two, in his aversion to electronic media, and modern communications tools. To this day his method of recording his thoughts and ideas is in cursive format and his only concession to modernity is that he may switch from pencil to pen when the lead wears out.

From his early days at the University of Toronto, Bob Magocsi has published books, as well as interesting commentaries. In a guest editorial in 1980, an article entitled “Education Essential for Cultural Self-Defense,” he wrote the following:

The survival function of education among stateless nationalities was expressed in two ways: 1) to transfer a set of symbols to the widest number of group members in order to assure that preservation of historical memory; and 2) to train new cadres of leaders, known as the intelligentsia, upon whose shoulders fell the burden of propagating the national culture to future generations.

The tasks of the second level were carried out at teachers colleges and especially universities. Most common in all nineteenth-century national movements among stateless peoples, whether Bretons or Catalans, Czechs or Slovenians, Lithuanians or Ukrainians, we see time and time again demands put forth for primary and secondary schools in the international language and for the establishment of teachers colleges and universities. In most cases, stateless peoples are unsuccessful in obtaining their universities; instead, they demand and often receive national chairs in one or more of the faculties at existing universities. A national

chair meant the appointment of a permanent professor, who would teach and promote research in some aspect of the national culture—most often language, literature, or history. The Ukrainians were able to establish university chairs in various aspects of Ukrainian culture. This process was, as we shall see, not an easy one, and it is a process that is still going on today.

This quest for cultural, linguistic and national recognition is a familiar theme running through Magocsi's publications. He has been a determined spokesman for stateless peoples and small nations and an interpreter and recorder of their histories.

The day before Christmas 1979, the President of the University of Toronto, James Ham, invited me to his home to discuss the future of the as yet not established Ukrainian Chair at the University of Toronto. In the course of a frank and open discussion, President Ham asked whether the Chair Foundation would stand behind the university's nominee for the chair.

My reply to President Ham was unequivocal. As long as I remained President of the Foundation, we would stand with the University and support the chair holder. Twenty-five years later I am proud to say that our support was well founded and vindicated. On the occasion of Magocsi's 70th Birthday and 50 years of dedication to scholarship and as chair holder of the John Yaremko Chair of Ukrainian Studies at the University of Toronto, I join Bob Magocsi's colleagues in honouring him on his jubilee Festschrift and wish him continued good health.

Ihor Bardyn

President,
Chair of Ukrainian Studies Foundation
Toronto, Ontario
Canada

It is a singular pleasure to greet my friend, Professor Paul Robert Magocsi, on the occasion of his seventieth birthday. Bob has set the academic bar high indeed—and in so doing has encouraged us to follow. Few of us will attain those heights, but all of us are called to try.

Reading Bob's seminal and impeccable scholarship provides the inspiration. His ability to soar in the realm of academic excellence is particularly significant. In an age of identity politics—and identity academics—all too often institutions are willing to tolerate lower intellectual standards because the scholar has deftly played the “identity card.” But Bob, who is both a patriarch of Carpatho-Rusyn identity and an outstanding resource for those fostering Ukrainian identity, has achieved this status without the crutch of “partisan intellection.” In fact, just the opposite. His research into history has been a painstaking search for truth. With or without allies he has forged ahead. Thus, his work will remain foundational for years to come, especially as he has always seen the big picture of Eastern European history. And because his scholarship is so pivotal and comprehensive, it will be read continually far outside the circle of “insiders.”

Apropos of the latter point, and indicative of how there is simply no substitute for excellence, I recall how during the early days of my own career at Saint Paul University, the dean of theology, a French Canadian, wanted information about this “Ukrainian world” he was being exposed to increasingly. He told me that at Chapters (the Canadian version of Barnes and Nobles), the only thing he could find was Bob's newly published *A History of Ukraine*. He asked whether it would be helpful. Proudly I confirmed that he couldn't have found a better resource. And ever since, I have told members of the Ukrainian community that Bob Magocsi has done more for the Ukrainian cause than most Ukrainian organizations! Indeed, until recently how often did Ukrainians get prominent exposure in such mainline Canadian institutions?

Sentiment is never enough. Hard work and the excellence derived therefrom are what really count. These define the legacy of Bob Magocsi. My only regret in reflecting on Bob's career is that someone with such a fine voice has apparently never mastered Prostopinije. But as I've frequently told Bob: I'll make a real Rusyn of him yet. And since he's

only seventy, I'm sure he'll eventually enroll in the sacred music program that our Sheptytsky Institute of Eastern Christian Studies hopes to inaugurate in the near future. In the meantime: *Mnobaya lit – blahaya lit! Vo zdavniye, v spaseniye!*

Very Rev. Archpriest **Peter Galadza**, Ph.D.

Kule Family Professor of Liturgy and
Acting Director, Metropolitan Andrey Sheptytsky
Institute of Eastern Christian Studies
Faculty of Theology,
Saint Paul University
Ottawa, Ontario
Canada

Congratulations and thanks for many years of highly productive scholarship and leadership in Central European, as well as Rusyn and Ukrainian, studies.

John-Paul Himka, Ph.D.

Professor of History
Department of History and Classics,
University of Alberta
Edmonton, Alberta
Canada

Warm congratulations, Bob, at this momentous occasion in your life! Thank you for all you have done over the years in your capacity as a scholar, but especially as a mentor and friend. You have touched the lives of your colleagues and students in so many ways and you have touched the lives of so many whom you do not know. May you have many healthy and productive years ahead.

Patricia A. Krafcik, Ph.D.

Associate Professor of Russian and
Slavic Languages and Literatures
The Evergreen State College
Olympia, Washington

Пану професорови Павлови Робертови Магочіму
жычу ку 70-ці,
вєдно з нашов вірнов групков русиньскых священиків
і Обществом св.Йоана Крестителя,
много тілесного і духовного здравя
на далшій пути його плодного дорогоцінного жывота.

о. Франтішек Крайняк

гр. кат. парох в селі Камюнка

I am adding my sincere congratulations to a scholar who I believe has esteemed the Ukrainian nation with his unique research and contributions to a once forgotten people. I wish you *mnobaya lita!* Stay healthy, old man.

Myron B. Kuropas, Ph.D.

Author and Former
University Faculty Columnist,
Ukrainian Weekly
DeKalb, Illinois

Soon after I first met him, in the late spring of 1981 and just as I was beginning doctoral research, Professor Paul Robert Magocsi became something of a mentor for me. In the decades since, Bob has become a truly close friend and confidant. I well recall our sharing life experiences and insights while feasting together on Lake Ochrid trout, visiting Albania's Skanderbeg Museum, and breaking bread in the Cicek (Flower) Passage of Istanbul's Beyoglu district. Always a captivating colleague, if sometimes a contrarian, Bob has consistently demonstrated a thoughtful appreciation of the historical and geopolitical realities of Eastern Europe, advocating for the rights of national minorities even while standing in defence of Ukraine's independence in the face of recent Russian aggression.

A remarkably prolific historian and geographer, who has admitted he would prefer to have lived in the 19th century as compared to having been required to immerse himself in the horrors that befouled human history in the 20th, Bob has, nonetheless, deployed his considerable talents, intelligence, and energy to helping the world more clearly recognize that there is a Ukraine, and who the Ukrainians are. This has placed him in the front ranks of that precious band of scholars and public intellectuals who will long be remembered for having helped secure Ukraine's place in Europe, which is where Ukraine belongs.

Lubomyr Luciuk, Ph.D.

Professor of Political Geography
Department of Political Science,
Royal Military College of Canada
Kingston, Ontario
Canada

I am honoured to add a few words of congratulation to my friend and colleague at the University of Toronto, Bob Magocsi. Thinking of what to contribute on this occasion I have reached into my files and “declassified” a document that I created some years ago. Experienced academics will recognize the genre: the letter of recommendation. But they will also note the elisions, respecting the confidentiality of peer assessment. In this case I have removed the name or the role of the recipient, while making public what should be in the public domain on this celebratory occasion:

“Thank you for your recent letter [about] our colleague, Professor Paul Robert Magocsi. . . . I want to underscore that I am not writing to you as someone with scholarly standing in Ukrainian or even East European history, Bob’s primary research foci. Rather, I do so as a friend and colleague who has followed his career with keen interest over the years, often reading his published works admiringly; whose interests sometimes overlap with his in Holocaust-era inquiry and Jewish history; and who has from time to time participated in Bob’s scholarly events—about which a word in what follows. Given my particular background then, I hope you will not mind if I take a very broad view of your brief.”

Looking over some of my Magocsiana . . . I see that I described Bob several years ago as truly *one of a kind*:

“Whether in absorbing a journal article while walking along [Toronto’s] Bloor Street, whether in his discerning ordering of the academic lunch, or whether with his flair for the academic reception, Bob has defined a remarkable profile, which only adds to his astonishing creative output. For many years Bob and I were neighbours in our offices in Sidney Smith Hall at the University of Toronto. In the style of those imprisoned in the dungeons of totalitarian regimes, we could tap on the cinder block walls, or more often shout through the partitions, to convey our frustrations, elations and satisfactions. I miss those interactions, a footnote to the early history of the chair of Ukrainian History, but I value my continuing capacity to refer to Bob as a colleague and friend at the University of Toronto.” (From: *The Chair at Twenty: A Commemoration* [Toronto: Chair of Ukrainian Studies, 2000])

The obvious point to make about Bob Magocsi is his prodigious scholarly productivity. A recent published compilation (itself a weighty document) lists “over 540 publications” in several “phases”—an Ivy League phase, an early University of Toronto phase, and a subsequent multiculturalism phase—although with lots of overlaps. (I note that this comes from the pen of Professor John-Paul Himka of the University of Alberta, himself a Ukrainian historian of real distinction.) As everyone who knows Magocsi will attest, this productivity has come at some cost: Bob is not known for extensive leisure-time activity, but rather is one of the most single-minded colleagues I have met, utterly devoted to his work.

Outside the University of Toronto, at least in the Holocaust-related circles in which I move, Bob is widely known and highly respected. Overall, he is probably most appreciated as the major English-language authority on the broad sweep of Ukrainian history through his massive textbook on the subject, and also as the author and careful compiler of his magnificent (to my mind) *Historical Atlas of Central Europe*—probably the best known of his many atlases and books of reference. These publications alone, two among the other 540, would be highly creditable career accomplishments for many scholars.

I would like to add a footnote to my mention of these and other works: Most scholars, including myself, consider a book finished when the last word is written before publication. Bob, however, has taken particular care with these and other of his publications that have been widely read and have appeared in different editions over the years, periodically to revise the texts so as to address matters of continuing controversy and to keep them up to date.

Commentary on Bob’s research should, I believe, include just a word about his flair and commitment to the scholarly event, qualities that are sometimes considered an anachronism, but which arguably contribute very positively to the scholarly tone of the university. As a friend and colleague, I have recently officiated at several of these. Presented with the old world panache that Bob clearly favours, these events invariably blend solid academic content along with academic sociability. Participants may agree or disagree with his work, but they cannot help

but absorb his message that scholarship *matters* and that the academic community should take heart in celebrating the work to which we are all committed.

Bob Magocsi operates largely in his own scholarly world, and to an unusual degree steers by his own academic lights. I do appreciate that this does not make him the easiest colleague in some circumstances, and I would not hold him up in all respects as an exemplar for junior colleagues or even distinguished seniors. But he has contributed outstandingly in his own way. His work has had a substantial impact and will be remembered. These may not be the highest values, but they are among those we most highly recognize and appreciate.

Warmest congratulations, Bob!

Michael R. Marrus, CM, BA, MA, PhD, MSL, FRSC, FRHistS

Massey College in the University of Toronto

Toronto, Ontario

Canada

Kvalita je veľmi vzácna. Človeka mimoriadne poteší, ak má možnosť stretnúť sa so skutočne svetovou akademickou kvalitou, ktorá v ňom zanechá trvalú odozvu a je nevyčerpatelným zdrojom inšpirácie. Kontakt s našim vzácnym jubilantom – prof. Paulom R. Magocsim – v plnej miere naplnil tieto atribúty. Osobnosti tohto rangu sú v dnešnom uponáhľanom globálnom akademickom svete čím ďalej, tým vzácnejšie.

Raritná koincidencia neúnavnej podpory a strategického prístupu prof. Magocsiho, vôle vedenia Prešovskej univerzity a permanentného úsilia akademických pracovníkov Prešovskej univerzity, vyústila do dôležitého rozhodnutia – založiť samostatný Ústav rusínskeho jazyka a kultúry na Prešovskej univerzite v Prešove ako jedinečné pracovisko v rámci širokého teritoriálneho kontextu. Bolo pre mňa ct'ou podpísať zakladaciu listinu ústavu s účinnosťou od 1. marca 2008. Bol som presvedčený, že vznikne vitálne akademické pracovisko. Toto moje presvedčenie vychádzalo práve z faktu, že prof. Magocsi dohliadal z Toronto na jeho formovanie, pravidelne prichádzal podporiť a odborne usmerniť pracovný tím ústavu, pracujúceho pod vedením p. doc. Anny Pliškovej. Vždy som sa tešil na stretnutie s profesorom pri káve či obede, na ktorom sme diskutovali o plánoch pre budúce obdobie. Nesmierne zaujímavý bol aj náš prednáškový pobyt na univerzite v Toronte a najmä exkurzia, počas ktorej prof. Magocsi majstrovsky prezentoval multikultúrny charakter Toronto. Medzi vzácne momenty v našich kontaktoch sa zaradil 11. jún 2013, keď som mal v dvorane prešovského Kolégia možnosť prof. Magocsimu odovzdať diplom čestného doktora Prešovskej univerzity v Prešove.

Dnes s odstupom viacerých rokov môžem s radosťou konštatovať, že očakávania sa v plnej miere naplnili. Ústav rusínskeho jazyka a kultúry je dnes konsolidovaným akademickým pracoviskom so širokou ponukou študijných programov všetkých troch stupňov. Vďaka podpore prof. Magocsiho má ústav vybudovanú knižnicu. Letná škola rusínskeho jazyka a kultúry sa stala podujatím so širokým medzinárodným ohlasom. Vedecké semináre z karpatorusistiky sú platformou, ktorú využívajú odborníci z mnohých krajín na prezentáciu bádateľských výsledkov a výmenu skúseností.

Za to všetko patrí prof. Magocsimu srdečné poďakovanie. Verím, že naša spolupráca bude pokračovať aj v ďalších rokoch. Prof. Magocsimu prajem pevné zdravie, potrebné šťastie, entuziazmus a tvorivú energiu pri jeho záslužnej práci. Ad multos annos!

prof. RNDr. **René Matlovič**, PhD.,
rektor Prešovskej univerzity v Prešove

*W*e are eternally grateful for the dedication of Paul Robert Magocsi in his tireless efforts to advance the recognition and enlightenment of the Carpatho-Rusyn people. God grant you many years!

Katy Mihaly and Orestes Mihaly, Esq.

Former Assistant Attorney General,
State of New York
Armonk, New York

Дорогий Павел!
Дозволь привітати тебе зі славним та вагомим ювілеєм.

Цей рубіж у твоєму житті є важливим для кожного з нас у карпаторусинстві, адже демонструє здатність Одержимого не стільки намалювати завдання на майбутнє, як втілити це майбутнє у сьогодення. Без твоїх енергій, завзяття та націленості на позитивний результат русинство ще довго блукало би у потемках.

Сьогодні, дякуючи тобі, є чіткий план, є важливі здобутки, є послідовники. І є нова система цінностей, яка згуртовує навколо русинства відданих справі, готових сповнити цю місію, сутність якої надзвичайно лаконічно та сміло на початку нашого тернистого шляху висловив Предтеча О. Духнович своїм поетичним рядком:

«Я русин был, емь и буду»!

Дай же Бог тобі міцного здоров'я та енергії ще багато років йти цим наміченим у твоїй молодості шляхом, запалювати серця молодих дослідників, досягати нових інтелектуальних та ідейних звершень.

Від імені:

– ужгородського «Видавництва В. Падяка»
(дир. Лариса Падяк);

– колективу вчителів Системи русинської народної освіти
Закарпатської області

з повагою,

Валерій Падяк, PhD

викладач Інституту русинської мови та культури
Пряпівського університету,
засновник першого в Україні
карпаторусинського видавництва,
голова правління Закарпатського обласного
благодійного фонду «Русинська школа»,
директор Дослідного центру карпатознавства.

In 2010, a book launch was held at the University of Toronto's Centre for East European, Russian and Eurasia studies to celebrate the publication of the second, revised edition of Paul Robert Magocsi's *History of Ukraine: The Land and its Peoples*. I had the honour of speaking at this event and offered the following reflections on the significance of this book for the study of nations and nationalisms in a global context. My remarks offered here in my congratulatory message to him have been updated to reflect the most recent political developments in Ukraine.

Over a long and distinguished career, Bob Magocsi has done more than any other scholar to illuminate the history of the various peoples in historic Ukraine. In order to demonstrate the significance of his contributions, I would like to say a few words about the history the scholarly study of nationalism.

Scholarship on nationalism is as old as the nationalist movements of the nineteenth century. Pioneers of national historiography such as Augustin Thierry and Francois Guizot in France, Johann Gustav Droysen and Heinrich von Treitschke in Germany, and Pasquale Villari and Gioacchino Volpe in Italy enlisted historical writing in the service of the nation and the state. Volpe wrote that historical study was driven "not merely by scientific need, but a moral duty" to demonstrate the roots of national unification. (How rare was Benedetto Croce's tart statement of 1916 that "the history of Italy is not ancient or centuries old but *recent*, not outstanding but *modest*, not radiant but *labored*.") This nationalistically-inflected historicism spread over time to colonized peoples, as in one of the great early historians of India, Tarnicharan Chattopadhyaya, who divided Indian history into distinct periods, separated by earth-shattering events, all of which were the result of human, not divine agency, and bereft of soteriological purpose.

In the wake of the genocidal violence of the World War II, scholars of national movements claimed to distance themselves from their subjects of study and became observers of what Hans Kohn famously conceived as a divide between pernicious and backward ethnic nationalism (associated with eastern Europe) and a progressive and inclusive civic nationalism (associated with western Europe and North America). This simplistic distinction, which reflected Cold War sensibilities, was

dismantled by the scholarly revolution of the 1980s that replaced essentialism with presentations of nations as social constructions. The postcolonial turn of the 1990s propelled some scholars to search for the indigenous roots of the nationalisms of colonized peoples, while others took the opposite approach and saw nationalism less as a construct by elites, state functionaries or intellectuals as much as a structural function of the decline of empire.

Over the past decade, scholarship has continued to move away from a focus on manipulation and invention and towards the grass-roots origins of national identities. Nationalism is increasingly refracted through the lenses of gender, empire (as a nursery and containment field of multiple nationalities), and liminality (i.e., blurry collective identities in borderlands). Growing interest in globalization, diaspora, transnationality, and network theory has challenged the salience of nationalism as a force behind the development of modern identities and political systems, but the ongoing power of nationalism and its role in contemporary politics, both within and between states, is undeniable.

Nationalism remains important to academics working on, and identified with, stateless peoples or those that have recently obtained independence. Yet despite the obvious salience of nationalism to people throughout the early 21st-century world, in the academy nationality theory and national history have over the past decade definitely been on the decline. This phenomenon is the result of not only a laudable focus on globalization, transnational ethnic networks, and the sub- and meta-statist organs of power, but also a highly ideological devaluation of the state and the nation. In recent historical scholarship, internationally guaranteed human rights appear to have taken pride of place over the nationally rooted rights of citizenship.

Bob's abundant scholarship clearly demonstrates the limits of the trend against the tendency to underplay nationalism in favour of trans- and inter-national approaches to history. Any observer of eastern Europe today is struck by the passions—often lethal passions—of Ukrainian and Russian nationalists who are tearing Ukraine apart. Bob's work consistently gives nationalities and nationalist sensibilities their due, yet he has also avoided the pitfalls of nationalistically inflected historiogra-

phy. He has done so by focusing on region rather than nation, here, the vast area of historic Ukraine, home to numerous nations that have over the centuries dwelled in a complex web of interdependence and conflict, mutual respect and antagonism. Not only does Bob possess a rare level of erudition and linguistic expertise, he also has found that middle ground between empathy and detachment that are essential to the understanding of any national movement.

Bob's scholarly oeuvre is a deeply meaningful and enduring contribution to knowledge, and Bob's *History of Ukraine* is his finest accomplishment to date.

Derek J. Penslar, Ph.D.

Samuel Zacks Professor of European Jewish History
Department of History, University of Toronto
Toronto, Ontario
Canada

Stanley Lewis Professor of Modern Israel Studies
School of Interdisciplinary Area Studies
Faculty of Oriental Studies
University of Oxford
Oxford, England

Товорить ся, же збоку чоловік видить ліпше, є способный позерати на сітуацію обектiвно, бо не є під тиском емоцій, якы нас часто зведуть іншыма путями, а не тыма, якыма бы сьме з раціональным приступом пришли до ціля омного легше і скоріше.

Традує ся, же емоції суть знаком характеру славянських народів, котрых „мягкый“ характер другы народы называють „слабостѣв“. Але ці може чоловік „збоку“ – з русиньскым корінѣм, но выховлѣваний в неславянськiм світі, позерати на проблемы Славян, і Русинів, лем раціонально і без емоцій? Ці не бують ся в нiм тоты два полы і ці ёго нагляды в результаті не суть роспорнымы? А што вік самого чоловіка? Як ёго вік ся підписує під ёго судами?

На такы вопросы даколи думам у звязи з особов проф. Магочія. Властно, од коли го знаю, люблю штудовати характер того чоловіка, якый своѣм натуров все мi був далекий, але зато своiм думанѣм – іншпiративный, хоць тяжко мi было порозуміти, як пару словами може выстигнути ядро проблему. Приписовала ем то скушеностям, але тыж завязтости характеру чоловіка народженого в знаміню козорога. Даны факторы наiсто позначили характер ученого, результатом якых є все конструктивный і раціональный приступ ку вшыткому. Докiнця і к „емоційному“ русинству, до якого внiс америцьке раціо через самого себе і свою научну роботу. Але де суть, або ці суть, русиньскы „хромозомы“ в натурі Магочія?

Є правда, же на першый погляд іх нiгда не было видно, респ. америцьке раціо не дозволяло їм проявити ся перед людми, з якыма ся контактовав у чисто робочіх ділах. 20-річна сполупраца нам але понукла можности постеречі, же Магочій є тыж єдным із нас, простых смертелників. Ведь не дарьмо говорять, же чоловік з віком ся вертатъ к своiй основі. Тото не може не позначіти людськый характер. Не дасть ся то ани устражити під замком ниякого рація. Очiвісно, зрiлий вік має многы привілегії. Збогатило нас, же жывот нас обдаровав сітуаціями, в котрых сьме могли перекрочіти граніці раціонального світа вызначного Америчана, жебы сьме ліпше порозуміли „слабости“ звычайного Русина.

Анна Плішкова

Пряшiвска унiверзiта в Пряшові –
Інштiтут русиньского языка і културы

No one has contributed to the study and development of Carpatho-Rusyn ethnicity and culture like Bob Magocsi. He is the father of the rebirth of Carpatho-Rusyn culture in the 20th and 21st centuries.

This is no exaggeration. I have worked with Bob for almost forty years in both the American and European Carpatho-Rusyn communities and have witnessed how he has provided leadership in rekindling fervor for Carpatho-Rusyn culture among Carpatho-Rusyns themselves. I have watched the struggles involved in this work, especially following the fall of communism in Eastern Europe, as well as the detailed and constant education necessary to help groom leadership in those former Eastern Bloc nations.

Bob has always understood that there are two components to keep culture vibrant—work in the scholarly realm and work at the grassroots level. He has driven significant development in both realms. Perhaps his most significant contribution are his decades of grooming leadership in both arenas so that Carpatho-Rusyn culture could grow at an exponential rate, especially in the last 25 years. I could not have done the work I did in the creation of the Carpatho-Rusyn Society and as North American representative to the World Council of Rusyns had he not been my mentor and my guide.

My congratulations to him on both achieving his longevity, being ready and willing to still lead us, and to the incredible contribution he has made in scholarly circles, not only to an understanding and legitimization of Carpatho-Rusyns and Carpatho-Rusyn studies, but to a fuller, more objective understanding of East European history overall.

John Righetti

President Emeritus,
Carpatho-Rusyn Society
Governor,
World Academy of Carpatho-Rusyn Culture
Pittsburgh, Pennsylvania

Congratulations, Bob, on this milestone. You've come a long way from New Jersey! A prolific writer and tireless advocate, your trail-blazing efforts are appreciated by Carpatho-Rusyns worldwide. The new scholarly discipline of Carpatho-Rusyn studies is your legacy. Those of us who follow in your footsteps are indebted to you for your generosity and guidance.

Elaine Rusinko, Ph.D.

Associate Professor of Russian
University of Maryland, Baltimore County
Baltimore, Maryland

A musical artist I once knew was asked to play his instrument behind a screen. The purpose was to maintain his anonymity and allow the audience to simply listen to the music without the distraction of watching the performer. The emphasis, therefore, was clearly placed on the music and not the one who produced it. However, at the end of the performance the musician was presented to the audience and was recognized for their outstanding contribution. Without their expertise, the beauty of the music would never have been heard.

This Festschrift is the recognition of someone whose work has been so profound, and whose dedication to the tasks of research, teaching and writing so thorough, it is reminiscent of the artist coming from behind the screen. Throughout his academic life, Bob Magocsi has dedicated himself to promoting the understanding and knowledge of various peoples and nations. He has done so with love and respect. Whether it is outlining the history of Ukraine, revealing the challenges and development of the Crimean Tatars or passionately addressing the important existence and history of Carpatho-Rusyn culture, he has always placed the subject above himself. Clearly this is born out of a deep love and fascination with minority or lesser known cultures and it is evident to all who know him that this is for him a passionate enterprise.

I have been given the opportunity to spend time with Bob in various settings over the years and to witness this love for culture and history. Whether it was walking through the streets of Prešov hearing him explain the significance of churches, synagogues or musical venues, or sitting in a restaurant in Toronto discussing the variety of cultures that exist in Canada, I always sense that history comes alive through Bob's enthusiasm. I recall a fervent debate we had on Scottish nationalism, and it was evident that he applies the principle of self-determination of peoples to almost every context. As an Englishman with a deep Scottish ancestry, my passions for maintaining a United Kingdom also came to the fore. However, like a true academic, and a good friend, Bob was interested in another perspective and loved the exchange of ideas. It is this inquisitive mind which is so winsome.

My hope for this volume is that it will provide an opportunity for Bob to come from behind the screen, take a bow and realize what a great contribution he is making to the world and its peoples.

The Rev. Dr. **Andrew Stirling**, Senior Minister
Timothy Eaton Memorial Church
Toronto, Ontario
Canada

Professor Timothy L. Smith first told me about Paul Robert Magocsi when I arrived as a graduate student at the University of Minnesota in the fall of 1967. When describing the research team that he had gathered for his United States Office of Education-funded project entitled “Immigration, Education and Social Change,” Smith lamented that one student would not be joining us: Paul R. Magocsi. Apparently the bureaucrats at the Graduate School of the University of Minnesota had misinterpreted Magocsi’s grades at Rutgers University and had denied him admission! Therefore, Magocsi applied to Princeton, which eagerly accepted him. Minnesota’s loss was Princeton’s gain and Magocsi never looked back.¹

In spite of Minnesota’s loss, Smith did persuade Bob Magocsi to participate as a research specialist for the USOE project in eastern Slovakia in the summer of 1968. That is where I first met Bob and befriended him. That is also where I formed my first impression of him as someone who was going places, both literally and academically. For, as we conducted research in the Slovak State Archives in Prešov, he on Rusyn emigration to America and I on Slovak emigration, we were both taken by surprise at the invasion of Czechoslovakia by the armed forces of the Warsaw Pact on August 20-21, 1968. While my wife and I were shocked and frightened by the Soviet tanks rumbling below our window, Bob was not. He jumped into his car and drove to nearby Košice, because he had heard that the invaders had shot a group of protesters and he wanted to be “where the action was.”²

We did not see Bob again for a couple of weeks, during which Smith gathered up his graduate students and took them first to Budapest to work in the State Archives and then to the seaside resort of Opatija in the former Yugoslavia to rest and relax after the trauma of the invasion. That is where Bob caught up with us. After Smith upbraided him for having so abruptly abandoned our group, they made up and in the evening Bob serenaded us with a fantastic rendition of “Old Man River” in his bass-baritone voice.

I suspect that Bob’s research in the summer of 1968 on Carpatho-Rusyn emigration from Eastern Slovakia influenced him in the choice of topic for his dissertation. For in 1978 Bob published his massive *The Shaping of a National Identity: Subcarpathian Rus’, 1848-1948* (Harvard

University Press). Meanwhile, he finished his Ph.D. at Princeton University in 1972 and was then nominated and accepted as a Junior Fellow in the prestigious Society of Fellows at Harvard University. This three-year appointment undoubtedly gave him the time to conduct intensive research into the history of the Rusyns in Europe and resulted in the monograph mentioned above. In the second half of the 1970s Bob worked at the Harvard University Ukrainian Research Institute, where he broadened his knowledge of Ukraine and the Ukrainians, which would lead him to apply for the newly created Chair in Ukrainian Studies at the University of Toronto.

Bob's appointment to the Chair in Ukrainian Studies was very controversial. Ukrainian nationalists were incensed that this scholar, who specialized in Rusyn studies, would be appointed to a Chair in Ukrainian Studies, since Ukrainian nationalists denied (and continue to deny) that Rusyns are a nation separate from the Ukrainians.³ This resentment of Magocsi by Ukrainian nationalists spilled over into Ukraine and manifested itself in 1994 when Leonid Kuchma, the President of newly-independent Ukraine, protested to Vladimír Mečiar, the Prime Minister of Slovakia, that I had published an article in the scholarly annual *Slovakia* by "that enemy of Ukraine" Bob Magocsi.⁴ Mečiar, who that year happened to meet with John A. Holy, the Secretary of the Slovak League of America (the publisher of *Slovakia*), passed on Kuchma's annoyance, and Holy passed it on to me. Needless to say, I refused Kuchma's request to cease publishing Magocsi's articles or book reviews.

Bob Magocsi did not need me or the periodical *Slovakia* in order to publish his research. Between 1976 and the present he has published or edited fifty-eight books and seventy-four articles or book chapters in four languages.⁵ Among the most significant (in addition to *The Shaping of a National Identity*) are his *Historical Atlas of East Central/Central Europe* (1993/2002), *A History of Ukraine: The Land and Its Peoples* (1996/2020), *Of the Making of Nationalities There is No End*, 2 Vols. (1999), *The Roots of Ukrainian Nationalism* (2002) and *This Blessed Land: Crimea and Crimean Tatars* (2014).

In addition to his scholarly activities, Bob Magocsi is a capable administrator. Besides his many duties at the Harvard University Ukrainian Research Institute in the late 1970s, he also served as Director and CEO

of the Multicultural History Society of Ontario from 1990 to 1997. During this time he was Editor-in-Chief of the pioneering *Encyclopedia of Canada's Peoples* (1999) and co-editor and main author of the first-ever *Encyclopedia of Rusyn History and Culture* (2002).

Bob Magocsi's achievements have been recognized by important institutions in Canada, Slovakia and Ukraine. Among his many awards are the following: In 1996 he was elected a Fellow, Academy of Humanities and Social Sciences, Royal Society of Canada; in 1998 he was elected a Full member/Academician, International Slavonic Academy of Sciences, Kiev; and in 2013 the University of Prešov awarded him an honorary degree (*doctor honoris causa*).

In this year of his 70th birthday, I wish to express my great admiration for Bob Magocsi's tremendous accomplishments and wish him *ad multos annos!*

M. Mark Stolarik, Ph.D.

Chair in Slovak History and Culture
University of Ottawa
Ottawa, Ontario
Canada

¹ I described Timothy L. Smith's role in establishing the Immigrant Archives at the University of Minnesota with a USOE grant in "Building Ethnic Archives in the United States and Canada since the 1960's," in *Identity Palimpsests: Archiving Ethnicity in the U.S. and Canada*, ed. by Dominique Daniel and Amalia Levi (Sacramento, CA: Litwin Books, 2014), 59-62. Smith told me the story of Magocsi's rejection by the Graduate School of the University of Minnesota.

² For our experience of the Warsaw Pact invasion see my *Where is my Home? Slovak Immigration to North America (1870-2010)* (Bern: Peter Lang, 2012), 106-13.

³ For this controversy see "Ukrainians, U of T at odds over faculty post," *The Toronto Star*, April 5, 1980, p.B6.

⁴ Paul R. Magocsi, "Carpatho-Rusyns: Their Current Status and Future Perspectives," *Slovakia XXXV*, Nos. 64-65 (1991-1992), 36-60.

⁵ Paul Robert Magocsi, Curriculum Vitae, January, 2015.

Wielki to zaszczyt móc uczestniczyć w obchodach jubileuszu 70-lecia urodzin prof. Paula Roberta Magociego. Profesora poznałam podczas swojej rocznej pracy w charakterze visiting profesora na University of Toronto w Kanadzie. Zostałam tam zaproszona jako wykładowca języka polskiego. P.R. Magocsi znalazł mnie na stronach Uniwersytetu Torontońskiego i zaprosił na spotkanie. Przeczytał mój życiorys naukowy i postanowił usłyszeć ode mnie bezpośrednio, co myślę na temat sytuacji językowej Górnego Śląska. Było to długie popołudnie, a ta rozmowa otwarła przede mną nowe możliwości opisywania relacji: język – identyfikacja – tożsamość.

Sytuacja lemkoowszczyzny (czy może należałoby jednak powiedzieć: etnolektu rusińskiego, którego lemkoowszczyzna stanowi niezbywalną część, odmianę) jest z jednej strony całkowicie odmienna od śląszczyzny, stanowiącej istotny punkt moich badań, z drugiej jednak wiele jest podobieństw, miejsc wspólnych i zawężeń tych dwóch etnolektów.

Badacze różnych etnolektów niemających usankcjonowanego statusu języka narodowego, oficjalnego, urzędowego mogą wiele zyskać wzajem z wyników swoich badań, ustaleń, narzędzi badawczych. W czasach, kiedy doszło do mojego pierwszego spotkania z Profesorem dość kategorycznie obstawałam przy dialektalnym statusie śląszczyzny. Wychodziłam wtedy ze ściśle językowego, systemowego punktu widzenia.

Na początku XXI wieku jednak nagle myślenie o etnolektach zaczęło się w świecie językoznawczym zmieniać. W świecie naukowym wokół mnie zaczęły dominować teorie, które status etnolektu uzależniały bardziej od czynników społecznych niż systemowych. Zaczęła się liczyć wola ludności posługującej się etnolektem, a nie tylko liczba morfemów odróżniających jeden etnolekt od drugiego. Wśród naukowców z owym nowym, realnie socjolingwistycznym podejściem do tejże kwestii (wśród tych, z którymi zetknęłam się osobiście, byli m.in.: Władysław Lubaś, Gerd Hentschel, Motoki Nomachi) ważne miejsce na ścieżce kształtowania moich socjolingwistycznych poglądów wobec śląszczyzny zajął Paul Robert Magocsi. Jego determinacja i naukowa odwaga głoszenia poglądów, które wśród badaczy rusińszczyzny nie są powszechne, a wśród ukrainistów na dodatek bywają wręcz negowane,

pokazuje, że rzetelność naukowa, gromadzenie faktów, ich dogłębna analiza pozwala niekoniecznie iść utartym szlakiem i nurtem, pozwala znaleźć się w awangardzie i głosić idee czasem sprzeczne z ogólnie obowiązującymi.

Panie Profesorze,

cieszę się ogromnie, że miałam zaszczyt i przyjemność poznać Pana Profesora, czytać Pańskie teksty, rozmawiać i dyskutować z Panem. To przede wszystkim w rozmowie i w dyskusji – kiedy trzeba bronić swego stanowiska, przyjmować lub zbijać cudze argumenty – krystalizują się poglądy naukowca. Dziękuję za to, że dał mi Pan Profesor fascynującą możliwość odbycia owych rozmów, szczególnie wtedy, kiedy znalazłam się na drugiej półkuli.

Łączę wyrazy najwyższego szacunku

Dr hab. prof. UŚ **Jolanta Tambor**

Instytut Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego

Pełnomocnik JM Rektora UŚ ds. Studentów Zagranicznych

Dyrektor Szkoły Języka i Kultury Polskiej UŚ

РОЗДІЛ **2** PART

Дошка поздоровлень

Tabula Gratulatoria

**Вітання професору П.-Р.Магочію
до його ювілею залишили:**

**Congratulatory Greetings Addressed to
Professor Paul Robert Magocsi:**

Dominique Arel, Ph.D.,
Professor, Chair of Ukrainian Studies,
University of Ottawa
Ottawa, Ontario, Canada

L'ubica Babotova, Dr.h.c. PhDr.,
Associate Professor emeritus,
Faculty of Arts, University of Prešov
Prešov, Slovakia

Karel Berkhoff
Senior Researcher,
NIOD Institute for War, Holocaust and Genocide Studies
Amsterdam, Netherlands

Paul Best, Ph.D.,
Director, Carpathian Institute
Higganum, Connecticut, USA

Thomas Bird, Ph.D.,
Professor of Slavic Languages, Queens College
City University of New York,
New York, New York, USA

Jan Jacek Bruski, Ph.D.,
Associate Professor, Jagiellonian University
Cracow, Poland

Marco Carynnyk,

Writer and Independent Scholar
Toronto, Ontario, Canada

Steven Chepa, CPA, CA

President, World Academy of Carpatho-Rusyn Culture
Toronto, Ontario, Canada

Daria Darewych,

President, Shevchenko Scientific Society of Canada
Toronto, Ontario, Canada

PaedDr. Marian Gajdoš, CSc.

historian, senior researcher
Slovak Academy of Sciences
Institute of Social Sciences
Košice, Slovak Republic

Mgr. Borys Gudziak

Évêque de l'Éparchie Saint Volodymyr-le-Grand de Paris des
Ukrainiens pour la France, le Bénélux et la Suisse
Head, Department of External Church Relations, Ukrainian Greek
Catholic Church
President, Ukrainian Catholic University, Lviv

Jim Kepchar-Kaminski,

President, Carpatho-Rusyn Society
Pittsburgh, Pennsylvania, USA

Andreas Kappeler, Ph.D.

Director, Institute for East European History
Professor Emeritus for East European History
University of Vienna
Vienna, Austria

Adrian Karatnycky,

Senior Fellow, Atlantic Council
Washington, D.C., USA

Sirje and Jüri Kivimäe

Jüri Kivimäe, Ph.D.
Institute of History, Estonian Academy of Sciences
Professor
Department of History
University of Toronto
Toronto, Ontario, Canada

Nadieszda Kizenko,

University of Albany
Albany, New York, USA

Bohdan Kordan, Ph.D.

Chair and Professor, Department of Political Studies
Director, Prairie Centre for the Study of Ukrainian Heritage
St Thomas More College, University of Saskatchewan
Saskatoon, Saskatchewan, Canada

Nicholas Kupensky,

Department of Slavic Languages and Literatures,
Yale University
New Haven, Connecticut, USA

Prof. Lubomyr Y Luciuk,

Department of Political Science,
Royal Military College of Canada,
Kingston, Ontario, Canada

Michael Moser, Ph.D.,

Professor, University of Vienna
Vienna, Austria

Victor Ostapchuk, Ph.D.,

Associate Professor,
Department of Near and Middle Eastern Civilizations,
University of Toronto
Toronto, Ontario, Canada

Yohanan Petrovsky-Shtern, Ph.D.,

Crown Family Professor of Jewish Studies,
Northwestern University
Chicago, Illinois, USA

Oleh Romanyshyn, Ph.D.,

Editor-in-Chief, Homin Ukrainy/Ukrainian Echo
Toronto, Ontario, Canada

Jan Rychlík, DrSc., dr.h.c.,

Professor of Modern Czech and Slovak History,
Faculty of Arts, Charles University
Prague, Czech Republic

Raz Segal, Ph.D.,

Tel Aviv University,
Tel Aviv, Israel

Roman Senkus,

Canadian Institute of Ukrainian Studies,
Toronto Office
Toronto, Ontario, Canada

Andrew Wilson, Ph.D.,

Professor in Ukrainian Studies,
University College London
London, England

Piotr Wróbel, Ph.D.

Associate Professor
Konstanty Reynert Chair of Polish Studies
Department of History
University of Toronto
Toronto, Ontario, Canada

Nadia Zavorotna,

Petro Jacyk Central and East European Resource Center,
University of Toronto Libraries
Toronto, Ontario, Canada

Andrzej Zięba, Ph.D.,

Institute of Ethnology and Cultural Anthropology,
Jagiellonian University
Cracow, Poland

***

Алла Атаманенко, д.і.н., проф.,

завідувач кафедри міжнародних відносин,
Національний університет «Острозька академія»,
директор Інституту досліджень української діаспори
Острог, Рівненська обл., Україна

Геннадій Боряк, д.і.н., проф.,

член-кореспондент НАН України,
заступник директора
Інституту історії України
Національної академії наук України
Київ, Україна

Степан Віднянський, д. і. н., проф.,
член-кореспондент НАН України,
завідувач відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої
політики України Інституту історії України НАН України
Київ, Україна

ПГДр. Ольга Глосікова, Др.н.
директорка, Словенський народний музей –
Музей русиньської культури в Пряшіві
Пряшів, Словенська республіка

Владислав Гриневич, к. і. н., д. політ. н.,
провідний науковий співробітник Інституту політичних
та етнонаціональних досліджень НАН України,
доцент Національного університету
«Києво-Могилянська Академія»
Київ, Україна

Людмила Гриневич, д. і. н.,
провідний науковий співробітник
Інституту історії України НАН України,
директор Українського центру досліджень Голодомору
Київ, Україна

Анатолій Заводовський, к. і. н., доцент,
керівник Міжнародного наукового центру досліджень процесів
нацистського та регіоналізації в Європі,
Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка
Кам'янець-Подільський, Україна

Володимир Микита
народний художник України,
лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка,
академік Академії мистецтв України
Ужгород, Україна

Валерій Смолій, д.і.н., професор,
академік Національної академії наук України,
директор Інституту історії України НАН України,
Київ, Україна.

Олексій Толочко, д.і.н., проф.,
член-кореспондент НАН України,
завідувач сектору досліджень історії Київської Русі
Інституту історії України
Національної академії наук України
Київ, Україна

Леонід Фінберг,
директор Центру досліджень історії та культури
східноєвропейського єврейства, головний редактор видавництва
«Дух і Літера»
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
Київ, Україна

Ігор Щупак, к. і. н.
директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума»,
Музею «Пам'ять єврейського народу та голокосту в Україні»
Дніпропетровськ, Україна

Наталя Яковенко, проф., д. і. н.
професор кафедри історії,
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»,
головний редактор наукового річника «Київська Академія»
Київ, Україна

**Ювілейні статті
до 70-річчя від дня народження
професора П.-Р. Магочія**

**Congratulatory Articles
Addressed to Professor Magocsi
in Honor of his 70th Birthday**

Олена Дуць-Файфер

Taras Kuzio

Надія Кушко

Валерій Падяк

o. Gorazd Andrej Timkovič

**Пауль Роберт Магочій а Карпатска Русь –
Конструкция, реконструкция
ци досліднича пасия**

Олена Дуць-Файфер

В моім пляні писаня есеїв „не цілком вчених” статя, котра возникат з нагоды великого Ювілею мойого знаменитого і долголітнього приятеля, Пауля Роберта Магочого, прибере форму жмені рефлесксий, котры родят ся в просторі перешыбання ся наших особистых контактів, мериторичной оціны Його науковой діяльности, ей ролі для формування знань, поглядів, творіня концепций в реальности і в гуманістычных дискурсах, інспіруваня і промуваня окрисленых діянь і постав, організуваня інституций, творіня програмів ітд. Бесідувала бо буду про человека-інституцію: непересічного, творчого, одважного, працювитого, незломного, а еднак Человека, бо преці такы приметы формували все і формуют до днес (незалежні од одгероіченых часів) взір того, до чого повинен стреміти человек.

Адже Пауль Роберт Магочій – назвиско голосне і знане на цілым світі, то мій приятель, ци навет, як сам того окрислил, більше, праві родина, з генетыкы не біологічной, лем символічной, котра ся вытворила протягом праві тридцетлітнього нашого спілбытя як осіб, котры стремлят в тоту саму страну.

Был рік 1986 – апогей нашого привертаня Лемковины гу жыттю, ідеоного, полного надій і плянів, якы лем молодым, недосвідченым, жытьом не навченым серцям властивы. Была Лемківска Ватра в Бортным, пятя, прекрасна, шумна розгуляна радістю, же сме і сут горы і ест язык, ест любов до рідного. Вела ем конферансерку, горда з той функції, позберана по народному, щестлива, же можу радити по лемківскы, же можу штоси важне, для мя найважнійше, робити. І были люде, котры мя слухали што раджу і як ряджу. І ани ем не знала, же слухат мя хтоси, для кого тото як раджу было певно іщы важнійше як для мя самой.

Было професор з Канады, історик, україніста уж товды дост шыроко знаний і покус контроверсійний як автор статей про Карпатских Русинів. Як сам пак мі радил, выхований в родині карпаторускых мігрантів в Америці, головні зо страны мамы (котру по роках познала ем особисто)

мал передавану языкову і культурову реальніст, котра не находила адекватных розпознань в науковых описах (східньо)славянських етносів, котрым рішыл посвятити свої науковы досліджыня. Тото што в його родинным переказі было называне і ідентифікуване як своє, звало ся (карпато)русиньскым. Натоміст в офіційній історийографії географічний і культуровий простір походжыня його предків окрисляний был як українській. Молодий історик прібувал найти інтерпретацію для той неадекватности. Тлумачыл ей фактом консервуваня в америцкых реалиях архаічных структур, котры в просторі іх генеруваня розвивають ся і еволюють в новы етапы достоменности і символізуваня рідности. Єднак його особовіст, котра не бере готовых формул і намітуваных схем, лем старат ся зрозуміти світ в його вельоаспектовій складности, фурт казала му ставляти звіданя, ци в Європі фактычні світ, котрий перенесла до Америки його мама і інчы Русины, уж не істніє.

Як науковец мал контакт з інституціями, головні в Чехословачії, котры потверджали смерт старого світа – колишні Русины то теперішні Українці, што вказати мож на примірі офіційных назв, хоц бы КСУТ (Культурний Союз Українських Трудящих) ци ПУЛЬС/ПУНА (Піддуклянській Українській Народний Ансамбль). Єднак тоты інформації здавали ся му кус підозрены. Поза офіційныма, мал тіж контакты з ріжныма особами, які здавали ся до кінця не потверджати свойого українства – межде інчыма артисты з реченого ПУЛЬСУ, з якого выводила ся тіж його жена Марія. Не были то свідоцтва на тілько спійны і системовы, жебы негувати офіційны інформації, але казали глядати дальше.

Великым одкрытьом вказала ся му на початку 80. років ХХ столітя спільнота Русинів Бачваньскых в Югославії. Русиньскій язык, достоменніст, культура, інституції, де ся іх плекат і розвиват, были як сезам, котрий одкрыват втрачений світ. Професор Магочій навязує з тым світом близкій контакт, находит русиньство в Європі, але фурт не ма аргументів на занегуваня офіційной пропаганды, же Русины в Карпатах сут Українцями і тот процес переміны єст природном еволюційом і очывидном термінологічном змінном. Адже Русины Бачваньскы то тіж емігранты і сут діаспором як і іх краяне в Америці, прото так само можут быти культуровым пережитком.

І гев доходиме до епізоду, котрий довол до непосредной мойой стрічи з Професором Магочім і в дальшым шорі до долгых років

нашої співпраці і приязни. В нас, в Польщі, Русини, котры звали ся (і звано їх) Лемками, на тілько сильно протиставили ся примусовій українізації, же УСКТ (Українське Суспільно-Культурне Товариство), до котрого фомальні вписано тіж Лемків, мусіло покликати оддільну Лемківску Секцію а в рамках українського тыжденника «Наше Слово» выдаване было «Лемківске Слово»/ «Лемківска Сторінка». Скорше як де інде в комуністычным лагрі, зачали ся тіж демократычны процеси, започаткуваны през рух «Солідарности». Ефектом того было запаління першой Лемківской Ватры в 1983 р., серия збірок лемківской поезії (выдавана поза цензуром УСКТ) і такы видавничы ініціатывы, котры оддавали голос Лемкам поза офіційном пропагандом. Ефектом такой видавничой діяльности было опублікуваня през СКПБ (Студентській Кружок Бескыдскых Провідників) невеликой брошурки авторства Ярослава Гунькы (псевдоним) *Лемкы – днес*. Тота брошурка достала ся в руки завзятого бібліофіля, яким єст професор Магочій. Ёй зміст – явне вказаня, же Лемкы не чуют ся Українцями, лем Русинами і не приймают наміуваной ім української ідеології – довиол до подорожи Професора до Польщі, жебы найти Ярослава Гуньку і вказаных през него Лемків. Подорож запланувал він, як все, офіційні, через університетскы контакты, што довело до опікы над ним знаных професорів україністів, визнавців і пропагаторів офіційного становиска што до Лемків – неє Лемків Русинів, Лемкы то Українці. Про Гуньку, хто то такій, ніхто не чул і не хотіл чути. Аж в Кракові, товды іщы магістер, днес професор Анджей Земба, підповіл, же вартат поїхати на Лемківску Ватру. Так нашли сме ся в єднім місци і в єднім часі. Коли гіст з Канады засіл пред сценом, на яку вышла єм зо своїм лемківським словом, подібно рюк – «бодай єдна». Так стала єм ся том першом, котра в Карпатській Отчызни Русинів офіційні, публичні бесідувала в языку, якій українським не был, лем припоминал сильно язык матери професора Магочого.

Прото, же Анджей Земба знал мя зо спільных лекторатів українського языка, навязаня контакту не было тяжке. Одраз тіж познала єм Проф. Магочого з тым таємничым Гуньком (як днес вшиткы знаме – Ярославом Горощаком), а пак уж в Кракові оповіла про наш світ, лемківскы болі, надії, прагніня. Як авторка двох уж магістерських прац – про сучасну лемківску літературу і про громадско-психологічний аспект реляцій медже Лемками і Поляками на Лемковині – полна дослідничой пасії,

збудила єм пересвідчєня Профєсора, жє мам сутьовы основы і можливости розвивати ся як значуча дослїдниця-лемкознавчєня на найлїпшым польскым унїверситєтї. Такы были мої пляны, так мя тїж видїл мїй промотор, Профєсор Ришард Лужний. По бесїдї з проф. Лужным і з проф. Вітковскым (товдышнім директором Інституту Росийской Фїлологїї – языкознавцьом), проф. Магочїй запропонувал мї спїлпрацу, в якїй покус як мїй побїчний опїкун, їнспїрувал декотры важны для етнїчности науковы дїяня. Першым з таких дїянь мал быти лемкївскїй словник, працу над котрым вєла єм пїд науковым надзором проф. Вітковского през пару рокїв (1988-1991). Для мойого розвїтя, навязаня контактїв і придбаня шыршой перспектывы смотрїня на русиньство, з їнїцїатывы проф. Магочого, была єм на науковым стажї на Унїверситєтї в Новым Садї, де взрїла єм невїрогїдны товды для мя можливости, якы має аналогїчна до Лемкїв група Русинїв, при прихыльнїй для меншын полїтыцї державы. Была єм на IV Конгрєсї Схїдньославянських і Совїтологїчных Студий в Гарогейт в Англїї (де першїй раз были участнїкы зо схїдньой Європы), пак на продолжыню той науковой презентациї Русинїв в державах, де они жьют. Тым способом ставала єм ся єдном з близшых спїлпрацївниц Профєсора в просторї дослїджынь і промоцїї офїцїйнї не їстнїючой етнїчно-культуровой реалности.

Тоты, в головных лем зарысах крислены єпїзоды з моїх науковкх контактїв з проф. Магочїм мают на цїли вказати два важны аспекты, якы хочу пїдкрислити в однесїню до думаня, дїянь і стратегїй Профєсора. Його дорогу гляданя русиньства, проти послїдовнї стрїчаным негациям знаной му з родинного жытя реалности, виджу як єдну з барз рїдкых в днешнїм свїтї примєт – опїр, протїстояня пропагандї, полїтычным їнтересам, модам і офїцїйнї обовязуючым становїскам. Коли днес чытам выповїд знаного посколонїяльного теорєтыка Гомїого Бабы, жє «Крїтык має обовязок усвїдамляти собї невыповїджєны і лишєны репрезєнтациї версїї минулого, котры навїджают тепєрїшнїст і взяти за нїх одповїдальнїст»¹, а попри нїй їдучу перформатывнї їщє дальшє думку Кєннета Лайта (узнаваного за творцю геопоетыкы): «жыємє тепєр в часах глубокой культуровой перемїны і треба нам тых, котры пїдут далє, нарысуют новы мапы і вкажут новы дороги»², то неодлучнї асоціюю їх з гїднї од нїх скоршом дїяльнїстю і поставом проф. Магочого. То вїн вслухувал ся в невыповїджєны, бо не маючы репрезєнтациї, утишаны, єлїмїнуваны голосы з минулого і почул ся за нїх одповїдальнїй, глядал

іх слідів в теперішности, написал новы історії, нарысувал новы мапы. До того потрібний єст глибокій слух, вражливїст, одвага, pracowитїст – характерны для нашого Ювілята.

Другій мотыв зо споминаных початків наших контактів з професором Магочім усвідамлят організаційно-промуочу його послїдовніст, інспіруочу розвиваня стратегічні хосенных діянь і просторів, котры тоты нерепрезентуваны голосы мают репрезентувати. Мудро, передумано, одповідальні, глядал спілпрацівників, тых котры разом з ним в ріжных просторах науки, культуры і громадского жытя, возмут одповідальніст за ненаписану історію, неузнаний язык, невластиві приписаны творы штуку, фальшывы класифікації і границі культуровы і дадут ім репрезентацию, скоригуют фальшы, стягнут верхню ідеологічну політуру і одслонят глибокій культуровий ґрунт, привернут властивы назвы, символи, вартости. Не лем особы такы, як я, але тіж фора, на котрых могли ся они выповідати, інституції, в котрых могли они працювати, вести дослїджыня ци культурову або пропагаторску діяльніст, акції, промоції, інтервенції – то десятки а бодай і соткы свідоцтв заангажуваня проф. Магочого в выполняння русиньского світа тым, што даст му полноправне місце на геополітычній мапі славяньскости.

Перша думка, котра пришла мі до головы як рефлексия в контексті ювілею професора Магочого, то така: чым было бы русиньство без того выдатного Русина. Все одрухово реагувала єм на пропагандову негацию русиньства як мнимо ідеового конструкту Пауля Роберта Магочого. Магочій о нас ани не чул, коли розпаляли сме Ватры, выдавали нашу лемківску газету, писали порушуючы вершы, коли співала вцалі не по українськы і вцалі не лем народны пісни наша «Лемковина», коли прїбували сме вельо раз покликати лемківску організацію, вчыти діти рідного языка. Магочій нас не выдумал. Гей, то правда. Лем з другой страны, посмотрме што в просторі русиньства не обыло ся без участы, помочи ци промоції Магочого? Не піднімам ся гев робити перегляду осягнінь нашого Ювілята в його творчым, pracowитым 70-літнім жытю. Тото, думам, найде своє місце в оддільній, документацийній статі, котру пришыкує дослїдник-документалїста. Я, згідно з конвенційом принятом в моім писаню, проведу лем деякы рефлексії на основі особистых досвідчынь і оцін.

Адже, што в мой оціні не обыло ся в русиньскым просторі без участы, заангажуваня, інспірації і труду (в тым тіж організаційного) Пауля

Роберта Магочого? Зачну од стисло науковой обшыри його діяльности. Помину при тым рахувану сотками позицій бібліографію науковых прац Ювлята. Она єст фактом удокументуваным, доступным, діючим на уяву, інформаційным. Посмотрме на засугерувану уж страну пригатовлюваня і розвиваня науковой кадры русинознавців. Сміло можу речы, же з пригатовленого самым Професором понад 100-особового списку дослідників, яких мож назвати русинознавцями, праві каждый з них скорыстал з науковой опікы і можливости розвиваня своїх досліджынь завдякы помочи професора. Вельо з нас корыстало з його бібліотеки, з книжок ци материялів, котры нам присылал, з можливости працы в Торонто завдякы стипендиям, які помагал нам достати. Ци істнували бы сме без Проф. Магочого? На певно гей, він нас не створил. Але кілько поміг, заінспірувал, заохотил, розпропагувал нашу діяльніст, каждый може оцінити. Для мя особисто, окрем спомненой, початковой промоції, заохочыня і осміліня в діянях на лемкознавчым поли не лем в Польщи, але поза ей границями, Професор неперестанні был помічний і жычливий. Был рецензентом мойого докторату. Брала єм участ в вельох організуваных през Него конференциях ци конгресах. Два раз могла єм перебувати на науковых стипендиях в Університеті в Торонто, посвяченых головні бібліотечній кверенді – збераню материялів до докторской розправы а пак професорской книжки. Кілько і в якій ступени поміг мі в тым Проф. Магочій повім лем узагальняючы, же завдякы Його помочи оба выізды были надзвычай ефектывны і принесли вельо хосну для моіх досліджынь і розвита науковой формациі. Професор помагал мі тіж, коли єм основала лемкознавчий напрям студий на Педагогічным Університеті в Кракові, в каждой кризі, котру переходил тот напрям, в каждой потребі, яку єм зголосила просячы о поміч. Професор присылал потрібны книжки, писал рекомендуючы ци протестуючы писма, бесідувал з властями Учельні. Не забывал переслати ґратуляций при успіхах або занепокоєного звіданя, коли дашто ішло не так. Завдякы ініціятыві Професора явили ся першы моі тлумачены на анґлійській науковы тексты, што спричынило мою спілпрацу з заграничныма середовискама. Генеральні принимаючы, в Професорі Магочім мала єм все прихыльника, промотора і пропагатора моіх науковых діянь, што, на мою оціну, міг бы певно повісти і каждый русинознавця і то не лем Русин з походжыня.

Друга обшыр, а поправді то бесперечні перша, в котрій русиньство без Магочого мало бы на вельо одмінний, значучо скромнійший вид, ест наукова діяльніст Ювілята. То, очывидно, тема на оддільну статью, а може аж і книжку, але вартат лем спомнути, же імпонуючий чысленні науковий доробок Магочого выріжнят ся тіж шыроким проблемовым і методологічным діапазоном. Тот знаменитий історик, окрем основных історийографічных прац – серед котрых находят ся і величезны, загальны монографіі, посвячены історії України і історії Карпатской Руси, історичны атлясы (картографія ест великом пасийом Професора), вникливы аналізы історичных процесів в серединовій і серединово-східній Європі і не лем, бо тіж нп. на Крими і в інчых частях світа, підручники, есеї, материяловы ци популяризуочы выдання – публікуе і редагуе тіж монографі, статі, есеї з вшыткых праві просторів гуманістыкы. Знаны сут його працы з простору языкознавства, історії літературы, штуку, релігії, культурознавства, географії. Аналізуе він геополітычны, культуровы процесы, творит концепції, презентації.

Сміло мож назвати Професора Магочого, з огляду на тот шырокій спектр знань і науковой діяльности, сучасным енциклопедистом. А зредагуваны і опрацуваны през него енциклопедії, подібні як і інчы енциклопедичного характеру працы, найліпше свідчат про тот експансивний тып познаваня і обниманя зрозуміньом як найшыршых просторів символічных і реальных світів, якій характеризуе Пауля Роберта Магочого. Мало того, будучы енциклопедистом з характеру, вчений тот має тіж рівно сильні розвинену протиставну енциклопедизмови дослідничу примету. Є то підбудований емоційным, позитывным одношыньом ся до предмету своїх досліджынь сильний центризм наукового заангажуваня. Центризм, котрий лем в получыню з так шыроким діапазоном знань, якій выріжнят Ювілята, може принести надзвычайні хосенны і синергійны ефекты. Тот центризм окрислила ем уж на початку – натуральний, непосредньо ведучий ся з рідности, з обшыри, котрой не треба поясняти, бо отчызна, рідніст, корені, дідицтво, достоменніст то такы понятя і выкликаны през них поставы, котры будят пошану, сут шыры, правдивы і міцно ефектывны. Науковец повинен выріжняти ся заангажуваньом в службу правді. А ци може быти барже непосредня правда, як тотя, котра бере ся з нас самых, з того, што выплекало нашу особовіст, достоменніст. Адже, Професор Магочій нашол в науковым просторі дорогу до розвиваня своей творчой, дослідничой потенції

в енциклопедичний, універсальний спосіб, котра перетинат ся з дорогом заангажуваня в репрезентацию рідного етносу во вшиткых його вимірах: *епосу, геносу, льогосу, етосу і топосу*.³

З того скрижуваного місця безпосередньо перейти мож в іщы єдну обшыр діяня, бытя, жытя Пауля Роберта Магочого, без котрой русиньство на певно мало бы на вельо інчий вид і динаміку. Заангажувана гуманістыка, котра днес єст преферуваном реальністю наукового світа, вымагат перформативности, смілой активности не лем думкы, але тіж цілого єства, котре реагує на проявы симптоматычных явиск громадского жытя, в тым обоятности, банальности, зла, фальшу, ітп. Вполни свідоме єство принимат відповідальніст не лем за себе, але тіж за світ, котрий креує своїм поступуваньом і творчістю. Прото стисле получыня предмету досліджынь Ювіляря з Його великым заангажуваньом в процес хоронія і ревіталізації русиньства єст вполни натуральне, барз ефектывне і креатывне і творит нероздільну ціліст сутьового бытя.

Не уявляю собі такой важной події в русиньскым світі по 1990 р., в котрій роля Професора Магочого не была бы значуча і явні ся проявляюча. Шор тых подій єст долгій – од задуманя і організуваня конгресів, так Світовых Конгресів Русинів, як і Конгресів Русиньского Языка, през творіня науковых інституцій, як хоц бы Carpatho-Rusyn Research Center ци Літня Школа Русиньского Языка або недільны русиньскы школы на Підкарпатській Русі, през устанавляня премій за заслугы в розвитку русиньского языка, літературы ци культуры, як Премія Александра Духновича або Кірила і Мефодія, аж по численны листы, петиції, одозвы і особисты стрічы з представниками політычных влад держав, де жыют Русины. Вшытко того для выборота русиньского днес, котре не буде негуване як штоси ідеологічні выдумане, штучне, вороге ци сепаратистычне до дачого іншого. Історичны і культуровы знаня Професора дозволюют будувати вільну од міфів і містыфікацій аргументацию етнічного порядку східной Славянщыны зо штырьома а не трьома етнічныма підметами і операти фунгуваня маргіналізованого през домінуючы силы етносу на рацийональных, свідомых стратегіях. Прото конденсація знань і перформативности Ювіляря (концентрує ся) стремит і находит найполнійше выявлія в забезпечаню русиньскых інституцій таких як науковы осердкы дослідничо-едукацийны, інституції культуры, бібліотеки, едукацийны предприятия. Промуваня русиньского языка, популяризуваня основных знань про Русинів

Карпатських, забезпечення і одфальшовування культурових надбань, то форми перформативних діянь, котры берут ся з передуманой, базуючой на раційональній основі ревіталізууючой стратегії.

Ци были бы тоты діяня без Професора Магочого? Думам, же ні, а на певно не в такому вимірі і пляновости як під його оком і барз працовитом головом і руком. Не было бы тіж, як думам, в такій скали стремліня до спільных діянь і акцій в обсягу вшиткых територій, де мешкают Русины. Триманя так в символічных, текстовых конструкциях, як і в реальных діянях етнічных, спільноты уявной (в Андерсоновым розумліню) і спільноты активной, то, як ся здає найосновнійший аспект перформативности Професора.

Не одповім на звіданя, чым была бы днес Карпатска Русь без Професора Магочого. Не знам одповіді, але прібувала єм в величезным скорочыню вказати, кым єст Професор Магочій для русиньской сучасности – великым промотором, знавцьом, креатором і – без чого неможлива была бы так высока заангажуваніст – вірным сыном Карпатской Руси, спадкоємцьом надбань великых будителів з XIX столітя і вшиткых по них стремлячых визнавців і выконавців ідеї русиньства.

Цитувана література

- 1 Н. Bhabha, *Miejsca kultury*, пер. Т. Dobrogoszcz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, с. XLIX.
- 2 Тоту фразу взяла єм з: А. Kronenberg, *W stronę delikatniejszego zamieszkiwania Ziemi – geopoetyka Kennetha White'a*, http://fraza.univ.rzeszow.pl/teksty_naukowe/KRONENBERGo-geopoetyce%20White%27a-popr.pdf (22.07.2014)
- 3 Тоты категорії вказує як головны філяры народовой/ етнічной достоменности Тулліо-Альтан (С. Tullio-Altan, *Ethnos e civititáetnichee valori democratici*, Miano 1995, с. 21-32.

ABSTRACT

(Duc'-Fajfer, Olena)

**Paul Robert Magocsi and Carpathian Rus':
Construction, Reconstruction or Research Passion**

This article—written from the perspective of a friend, scholar, observer, and co-worker in Carpathian Studies—asks what the present status of Carpathian Rus' would be without the multifaceted scholarly output and social and patriotic involvement of Professor Magocsi. Taking into consideration the main areas of his activity, again from the perspective of a friend and fellow scholar, the author concludes that the study of Carpathian Rus' would not be characterized by such a progressive dynamic without his leadership. His activities have included research, promotion, mobilization, structuring, theorizing, documenting, confronting, dealing with political situations, etc. All of this he has conducted with great determination, courage, and effectiveness. His research and social involvement have been sincere and direct, fueled by ethics and his own biographical ties, and deeply cohesive, truthful, and honest.

Andy Warhol and Paul Robert Magocsi: From Pennsylvania and New Jersey to Toronto

Taras Kuzio

My journey to eventually become a colleague of Professor Paul Robert Magocsi in reality began as far back as 1971. Growing up in Yorkshire in northern England, an industrial area surrounded by beautiful countryside not too dissimilar to Pennsylvania, I was a big fan of the rock star David Bowie. I purchased all his albums – which I still have and play. “Hunky Dory,” released in 1971, included a peculiar song about somebody I had never heard of, Andy Warhol, one of David Bowie’s greatest inspirations. I have never liked modern art, although the pop art of Andy Warhol was to some degree to my taste, and I loved his attitude captured in one of his famous quotes “Art is what you can get away with.”

Andy Warhol – in a similar manner to Paul Robert Magocsi – was ahead of his time and an inspiration to many others. When Andy Warhol said “In the future everyone will be world-famous for 15 minutes,” he could have been talking about reality television and the rise of online social networking, blogging, and Internet celebrity. Meanwhile, Magocsi’s scholarly work has been innovative and has led the field of Ukrainian studies especially in Ukrainian history.¹

I always loved quotes by Oscar Wilde and began to appreciate how similarly incisive were Andy Warhol’s. In the 1971 song, David Bowie sings “Andy Warhol looks a scream Hang him on my wall, oh oh, oh oh.” I did eventually hang an Andy Warhol on my wall decades later when my wife, Oksana, bought me one of his famous quotes which she presumably believed fitted my personality well: “But I always say, one’s company, two’s a crowd, three’s a party.”

I eventually visited the Andy Warhol museum in Pittsburgh in 2015 which was hugely impressive, as was the tour of Ukrainian, Rusyn and eastern European religious, community and cultural life in that city. I bought another of his quotes in the museum that more anything encapsulates the virtual nature of Ukrainian and Russian politics. It goes like this: “I don’t know where the artificial stops and the real starts.” The two quotes sit side-by-side on a wall in my home office and when the virtual nature of Ukrainian politics

becomes too much, I know there is always the possibility of diverting to a long, late lunch with Magocsi.

Before my wife and I moved to Toronto in spring 2001, we had not yet met Paul Robert Magocsi, although we had, of course, heard of him as an academic scholar. I have always been interested in nationality problems in the USSR, Ukraine and Europe more generally and therefore had read his major work *The Shaping of a National Identity: Subcarpathian Rus', 1848-1948* (Harvard University Press, 1978). I had forgotten about this until recently when sorting through my old files I found my copious notes on the book which clearly must have left an impression on me. I had also collected books on the Transcarpathian crisis in 1938-1939 and travelogues from the time which reflected my interest in the region (books I have since donated to the Chair of Ukrainian Studies at the University of Toronto).

Integrating can always be difficult for newcomers to any country. Britain had only one wave of emigration from Ukraine that came after World War II until a large new group of Ukrainians, economic refugees, arrived. Most of the Ukrainian immigrants to Britain were from the Galician Division of the German Waffen SS, as well as Gasterbeiter slave labourers, such as my father, and soldiers from the Polish Anders army. With many men and few Ukrainian women, most Ukrainian immigrants who were Catholics from western Ukraine married other Catholic immigrants – Italians, Austrians and Bavarian Germans. My mother, for example, is Italian from the village of Colle San Magno near Roccasecca, the birthplace of St. Thomas Aquinas, a theologian, philosopher, priest, and saint who lived from 1225-1274. At eight years old she witnessed the 1943 battle of Monte Casino monastery, only a few kilometres away, which hosts a large graveyard to the citizens of interwar Poland who died fighting Nazism. We would pay our respects at the cemetery when visiting my mother's family in the summer months.

Canada has experienced many waves of immigration from Ukraine, and it is not unusual that these different groups do not always integrate, particularly as some who came in the late nineteenth century were leftwing and even Communist. New emigrants from independent Ukraine who have arrived since the 1990s are economic refugees, rather than political which was the case after World War II, and they also in many cases feel ostracised by members of the older refugee community. Coldness to newcomers is surprising in Canada which is not only a country of immigrants but also, outside Quebec, a country of multiculturalism which implies tolerance.

I do not recall the first time we met, but both being outsiders could have been what brought Magocsi and me together in our pursuit of Ukrainian studies. We also have similar interests in Mediterranean cultures. Bob had grown up in an Italian town in New Jersey which was “90 percent Calabrian,” as he has explained, while my mother is Italian, and we both are fans of the HBO television series, *The Sopranos*, which is set in New Jersey and devoted to exploring Italian-American crime families.

I gradually came to understand why there was coolness by the Ukrainian community towards Magocsi after learning the story of how he had been appointed the Chair of Ukrainian Studies at the University of Toronto in 1980. The Ukrainian community had assumed that by raising funds they would be the ones who could choose the Chair of Ukrainian Studies, and their preference was Orest Subtelny. Magocsi’s appointment was in fact met by coolness from two sides, the Ukrainian community and the University of Toronto which 35 years ago was a far more WASP (White Anglo Saxon Protestant) university than it is today. The history and political science departments initially did not want the Chair of Ukrainian Studies in their departments. The Ukrainian community, displeased with who was appointed, never donated the full amount of financial resources, leaving the Chair of Ukrainian Studies underfunded and under threat of closure until as late as 2010 when a major donation of \$2 million from the late John Yaremko was received.

The timing of the donation was both fortuitous and a sign of how the Ukrainian-Canadian reception of Magocsi was slowly changing. It was truly unbelievable that bitterness could be harboured for nearly three decades over an appointment that the Ukrainian community did not like—a bitterness which did not produce anything positive as the appointment could not be changed. This was especially surprising in view of the fact that students who attended Magocsi’s undergraduate and graduate classes were very positive about his teaching; he alone of professors I know prepares easy-to-read computer-typed pages of comments on student essays while professors usually hand write comments on essays.

But more importantly the coolness was surprising because of Magocsi’s extraordinary productivity in academic scholarship which is greater than any other Western historian of Ukraine. With a miniscule staff compared to Ukrainian research centres at Columbia, Harvard and Alberta universities, he has nevertheless managed to produce an extraordinary volume of high-brow scholarly work. It took many decades for the Ukrainian diaspora to

recognise his contribution to Ukrainian studies because they instead tended to focus on his scholarly and popular work on Rusyns.

Conversations with Magocsi about nationalism and interethnic relations inevitably touched on Transcarpathia and my informal “research” (often conducted over those long, late lunches) was integrated into an article I published in 2005 in the journal *Canadian Review of Studies in Nationalism* entitled “The Rusyn Question in Ukraine: Sorting Out Fact from Fiction.”² One of the main problems in political science scholarship on Ukrainian regions was the over-focus on Lviv-Kyiv-Donetsk with a lack of attention to other important regions such as Transcarpathia, Odessa, Dnipropetrovsk and Kharkiv. This often led to exaggerated claims by pro-Ukrainian and pro-Rusyn scholars. With the lack of survey data on Transcarpathia and few political science studies, there is still a lack of research into national identity into this strategically important and intellectually interesting region that was ukrainianised (not russified, as was the case in eastern Ukraine) by Soviet power after World War II.

A strong work ethic is something I learnt to respect from my Galician father who came to Britain after World War II without a penny to his name and managed to successfully raise a family and help build a thriving Ukrainian community in my hometown of Halifax. But, productivity and hard work is only one aspect of Magocsi’s scholarship; the other is ingenuity in developing new ideas and integrating Ukrainian studies into mainstream Western academic frameworks.

Orest Subtelny and Paul Robert Magocsi, two Americans working in Toronto-based universities, published the two main Western histories of Ukraine which I compared in a review published in the journal *Nationalism and Ethnic Politics* in 2000, that is, before I moved to Canada.³ I was surprised to find that I was one of only a few who understood at this early stage how their approaches to history were both scholarly and interesting but at the same time different. Orest Subtelny published the first edition of his *Ukraine. A History* four years before Ukraine became an independent state in 1988 and the approach he used is similar to that of the doyen of Ukrainian history, Mykhaylo Hrushevsky, in presenting a history of a stateless people (rather than a state). The first edition of Magocsi’s *A History of Ukraine* was published six years after Ukraine became an independent state in 1996 and his approach is similar to that taken by Western histories of nation-states that are territorially based and inclusive. A history of Britain, for example, includes

Celts, Danes, Romans, Anglo-Saxons and Normans. In between the first and second editions of his *History of Ukraine*, he published a widely welcomed *Illustrated History*.⁴ *A History of Ukraine. The Land and its Peoples*, the second edition of his history published in 2010,⁵ added the second subtitle to stress that the book deals with everybody living on the territory of Ukraine, both non-Ukrainians and Ukrainians. This interest in the “little people” of Ukraine drew him to be interested in Jews and Crimean Tatars, as well as, of course, Rusyns. With a multitude of historical developments taking place since 2010 (Viktor Yanukovich’s shortened presidency, the Euromaidan revolution, Russia’s annexation of the Crimea and Vladimir Putin’s hybrid war into eastern Ukraine), we will hopefully not have to wait for a third edition as long as the fifteen years between the first and second. This is especially the case in view of Magocsi’s long interest in nation building. Example: he wrote that “Perhaps Putin more than anyone else has transformed hundreds of thousands of formerly passive citizens of Ukraine into patriots committed to defend their native country—Ukraine.”⁶ Indeed, Ukraine’s nation building spread from western Ukraine in the late 1980s to central Ukraine during the Orange Revolution and integrated eastern and southern Ukraine during and after the Euromaidan and Russia’s new imperialism. The Ukrainian state that emerges from these fundamental changes in national identity will be more tolerant and inclusive of its regional differences and therefore more open to the historical framework proposed by Magocsi.

Magocsi’s approach to the study of Ukrainian history also challenged the traditional Russian imperial framework that had been copied wholeheartedly by Western historians. It is indeed intellectually unnerving that while Magocsi has remained committed to his support for inclusiveness and multiculturalism,⁷ his colleagues in the field of Russian history espouse similar values publicly while at the same time copying the Russian imperialist position that denies Ukrainians and Belarusians any past or future history.⁸ Parodying Russian imperialist views has two consequences that lead to poor and nationalistic scholarship. The first is that, in Magocsi’s words, “In this scenario, there is simply no place for a distinct Ukraine, unless that concept is understood as simply the ‘Little Russian’ component of the one and indivisible world of Mother Russia.” Historians (such as Alexander Solzhenitsyn) and politicians (such as Vladimir Putin), in using an imperial Russian framework, view Ukrainians and Russians as “one people” and believe that Ukraine should remain closely bound to Mother Russia, thereby agreeing

with leftwing anti-American scholars and commentators who blame the West for enlarging NATO and the EU into Russia's supposedly rightful sphere of influence.

The second consequence is the view often heard that nothing untoward was undertaken by Vladimir Putin because the Crimea was supposedly "returning" to its "rightful place where it had always been." Magocsi writes that it might be useful to remember a few basic historical facts:

Crimea was annexed to what was then the Russian Empire in 1783 and remained part of that empire and its Soviet successor state until 1954; that is, for 170 years. Since 1954, Crimea has been part of Ukraine; that is, for 60 years. But the longest period of rule in Crimea was from the mid-fifteenth to late eighteenth centuries; that is, roughly 330 years, when it was part of the Crimean Khanate. The Crimean Khanate was ruled by the ancestors of the Crimean Tatars as a vassal state of the Ottoman Empire.⁹

I had always had an interest in nation building which was the subject of my Ph.D. dissertation that was published in 1988 as the book *Ukraine. State and Nation Building*. This field of scholarly enquiry was also a common area of interest with Magocsi whose scholarly interest in nation building in Transcarpathia¹⁰ had expanded after his appointment to the Chair of Ukrainian Studies into scholarly interest in nation building in Galicia¹¹ and Ukraine more broadly including Ukrainians and non-Ukrainians. Magocsi and I have understood the centrality of schools and textbooks to nation building which encouraged me to collect Ukrainian school textbooks on history since the 1990s. My large collection of Ukrainian school textbooks on history has contributed to some scholarly articles in the journal *Nationality Papers* on the rewriting of history in Ukraine, but they are still waiting to be used in a research project wholly devoted to the subject.¹²

In 2009 two strategically important developments happened:

Firstly, I brokered a meeting between Liberal Party MP Borys Wrzesniewski and Magocsi. Wrzesniewski had led the Ukrainian Students club at the University of Toronto in 1980 and had therefore been in the forefront of opposition to Magocsi's appointment. Nevertheless, despite not having met for over two decades and Magocsi wondering whether it was a good idea at all, the meeting went so well that it lasted longer than usual. Wrzesniewski's family foundation gave a donation to the translation into

Polish and publication in Poland of Magocsi's seminal *A History of Ukraine. The Land and its Peoples*. Wrzesniewski's interest in the Crimea, where his wife is from, also produced fruitful collaboration between them that led to the publication of *This Blessed Land: Crimea and the Crimean Tatars* in 2014, the same year Russia illegally annexed the autonomous Crimean republic. The book is one of the first to present a history of Crimean Tatars who have given it a rapturous reception. As with both editions of *A History of Ukraine*, the *This Blessed Land* was translated into and published in Ukrainian and Russian which will give it an additional readership in Ukraine, Russia and Eurasia.

Secondly, in 2009 I organised a panel at Toronto's St. Vladimir Institute of leading scholars George Grabowicz and Serhiy Plokyh (Chairs of Literature and History at the Harvard Ukrainian Research Institute, Harvard University), Alexander Motyl (Rutgers University), Dominique Arel (University of Ottawa) and myself in honour of Magocsi. The well-attended symposium played a major role in warming the relationship with Magocsi on the part of the Ukrainian community, and a leading Toronto-based Ukrainian activist said to me during the event "Somebody should have taken this initiative long ago." The five scholarly papers and Magocsi's response was published in 2011 in the journal *Nationalities Papers* with the title "The Scholar, Historian and Public Advocate. The Academic Contributions of Paul Robert Magocsi."¹³

Around the same time, I began to write a contemporary history of Ukraine which was initially to be published by the University of Toronto Press (the publisher also of Subtelny's and Magocsi's histories of Ukraine), and I signed a contract in 2012. Magocsi assisted my scholarly project by advising the approach I should take of combining three narratives with nine thematic chapters that would survey Ukraine from 1953 when Soviet leader Joseph Stalin died and he believed contemporary history began. A reference written by him assisted me in being invited as a Visiting Scholar at the Slavic Research Centre at Hokkaido University in Sapporo, Japan, where the first draft of the book was completed.

Magocsi sought to find a compromise with the University of Toronto after its lawyers decided to cancel my book contract when they were threatened by US lawyers working on behalf of Ukrainian oligarch Rinat Akhmetov. Canada, like Britain, has poor libel laws that defend those making accusations of "libel" rather than the authors. Unfortunately, his intervention

did not lead to the University of Toronto Press reversing its decision, and *Ukraine. Democratization, Corruption and the New Russian Imperialism* was published in June 2015 by the US publishing house Praeger, instead. The sad affair with the University of Toronto Press was similar to that faced by Karen Dawisha whose book contract on corruption and criminality among Russia's leaders was cancelled by Cambridge University Press forcing her to publish in the US where authors' rights are more protected.

The timing of the St. Vladimir Institute symposium was fortuitous for two important reasons. The publication appeared in time for the thirtieth anniversary of the Chair of Ukrainian Studies which held a banquet to celebrate three decades of productive work at the University of Toronto's prestigious Faculty Club.

The second factor was that the Ukrainian community, including radical nationalists, was beginning to seek allies against two threats that had appeared independently but around the same time. The first came from Western historians such as Per Anders Rudling and John Paul Himka who began to write revisionist studies of Ukrainian nationalism in the 1930s and during World War II. Although these revisionist studies produced a lot of criticism, the Ukrainian community in Canada and the US did not invest in research projects (which if they had materialised could have been hosted by the Chair of Ukrainian Studies at the University of Toronto) to provide alternative published accounts. The second threat came from the election of Viktor Yanukovich in Ukraine whose Minister of Education, Dmytro Tabachnyk, returned to Soviet-era denunciations of Ukrainian nationalism in the past as "fascists" and used the same contemptuous label of "fascists" for the contemporary opposition. One of the most surprising new alliances that emerged from these threats was that of Magocsi and Oleh Romanyshyn, the editor of the Ukrainian-Canadian Organization of Ukrainian Nationalist (OUN) newspaper *Homin Ukrainy*. Magocsi has maintained a centrist and therefore objective historical approach to Ukrainian nationalism by writing about this contentious question without either aligning with "ideologically driven" revisionists or with nationalist apologists.¹⁴

It had taken a long time—over three decades—but history had indeed come full circle.

Magocsi will be the first to tell you that his life's work is not yet completed and there is much more that needs to be accomplished. Anybody who knows him understands he is a man on a mission. His approach to Ukrai-

nian history will undoubtedly prove the test of time because by being inclusive and civic-territorial he presents Ukraine in a modern history that is as respectful of Ukrainian identity, language and culture as it is of national minorities living in Ukraine.

Magocsi will be as respectful of national minorities who themselves respect Ukraine's territorial integrity and European choice but not towards those who threaten Ukraine's sovereignty and independence. The Russian threat to Ukraine and Moscow's new-old chauvinism towards Ukrainians have not gone unnoticed, and Magocsi has both condemned Moscow's policies and placed them within a historic context of being typical for Russian imperialism. This is coupled with his strong opposition to Russia's annexation of the Crimea and Ukraine's fight against Russia's invasion of the Donbas region. In Magocsi's keynote address at the Canada-Ukraine Parliamentary Programme Model Ukraine Conference at Ukrainian Catholic University in Lviv on 29 November 2014, he presented strongly critical views of Russian policies towards Ukraine that some in Ukraine and in the Ukrainian diaspora might be surprised to read, but they would not have been if they had been paying greater attention to his scholarly work on Ukraine. Speaking to alumni of the Canada-Ukraine Parliamentary Programme, he asked "And what has been the position of Russia in all of this?" saying out aloud "Many Western commentators seemed surprised by the boldness, some would even say recklessness, of Russian President Vladimir Putin." Magocsi continued that "Actually, there should never have been the slightest surprise. He has been acting—and quite successfully—in a manner established by a long line of rulers stretching from medieval Muscovy, through the Russian Empire, the Soviet Union, and now the Russian Federation. That manner is determined by historic Muscovite-Russian geopolitical goals and deep-seated cultural beliefs."

Russian leaders such as Vladimir Putin have "ideological goals, which are based on long established cultural traditions inculcated in him and in all Russians." This has included the following, according to Magocsi:

Since at least the fifteenth century, Muscovy, the Russian Empire, and the Soviet Union have wanted to regain the lands that they felt rightfully belonged to them. Initially, this was known as the Gathering of the Russian Lands (*sobiranie zemel' russkikh*) which included the heritage of medieval Kievan Rus'. And of all of Russia's so-called great leaders, this goal was finally achieved by Joseph Stalin in 1945.

The sphere that Russian ideologists claim to have been part of the Kievan inheritance includes much of European Russia, all of Belarus, throw in the Baltic states as well, and certainly all of Ukraine up to and beyond the Carpathians in the west and to the shores of the Black Sea in the south. (No matter that the Baltic northeastern and Black Sea southern fringes of this area were never part of Kievan Rus!).

Magocsi continues:

This view of the “Russian world” is deeply embedded in the mind-set of every Russian. Yes, a Russian is quick to point out, we love Belarus and Belarusians; yes, we love “Little Russia” and “Little Russians.” How can we not love them? Belarusians and “Little Russians” are an integral part of our very body and soul. They not only speak the same basic variants of East Slavic languages, they are all Eastern Christians, a faith expressed best through the one and only “true” Orthodox faith. In this scenario, there is simply no place for a distinct Ukraine, unless that concept is understood as simply the “Little Russian” component of the one and indivisible world of Mother Russia.

Magocsi also warned that Ukrainian inaction on the Rusyn question in Transcarpathia was being exploited by Russia in its curious alliance with the nationalist populist regime in Hungary. With Ukrainian territorial integrity under threat from Russia in the east and south, there is an urgent need to reform Ukraine’s still Soviet territorial-administrative system by giving greater power to its regions and local councils.

In the case of Transcarpathia, different Ukrainian presidents had already made two steps forward and one step back. President Leonid Kravchuk had agreed to the holding of a referendum on local self-government, President Leonid Kuchma had taken Ukraine into the Council of Europe’s Charter for Regional or Minority Rights, President Viktor Yushchenko had permitted the Transcarpathian oblast council to recognise a Rusyn nationality and Rusyn symbols and in 2012 under President Viktor Yanukovich Ukraine’s language law listed Rusyn as one of the country’s official languages. All of these steps by Ukraine’s four presidents remain in force.

Nevertheless, Paul Robert Magocsi believes:

Following the collapse of Communist rule and the Soviet Union, it turned out that Carpatho-Rusyns still existed not only in Ukraine’s

Transcarpathian region, but also in immediately neighbouring Slovakia, Poland, Hungary, and Romania. Since 1989, each of those member countries of the European Union has recognised Rusyns/Carpatho-Rusyns as a distinct nationality. By contrast, independent Ukraine has been reluctant to act on the national identity question. Most central government and intellectual circles in Ukraine hold to the late nineteenth-century view of Ukrainian national ideologists (and for that matter Soviet Marxist ideologists as well) that there never was, is, nor will be a distinct Carpatho-Rusyn nationality. And anyone who holds such views is either unenlightened or a separatist opposed to Ukraine.

Ukraine has two unresolved issues, that of the 1991 referendum on local self-government and the issue of recognition of Carpatho-Rusyns as a distinct nationality at the national level. Ukrainian surveys and polls show that separatism has no support in Transcarpathia. Magocsi points out that “The worldwide Carpatho-Rusyn movement has never been interested in creating a separate state; it is opposed to changing international borders; and it has always supported the territorial integrity of Ukraine and, and most importantly, its eventual inclusion in the European Union.”

Transcarpathians are not separatist or pro-Russian but are pro-Ukrainian and pro-European. Emerging from the Euromaidan revolution and territorial imperialism and war with Russia will be a new Ukraine that needs to be built on the same inclusive foundations as those found in the Europe into which Ukrainians, Rusyns and Magocsi himself seek to integrate Ukraine and in “doing the right thing and doing it now will show that the leadership in Kyiv is firmly committed to making their country a European Ukraine, not a Eurasian Little Russia,” he told the Ukrainian Catholic University audience, because “Ukraine has created the Rusyn question, and Ukraine can resolve the Rusyn question.”

Andy Warhol quipped “They always say that time changes things, but you actually have to change them yourself.” Magocsi is in favour of a European Ukraine not a Eurasian Little Russia and towards this end he has been innovating scholarly Ukrainian studies throughout his academic career through an approach to Ukrainian history and national minorities that combines respect, tolerance and inclusiveness. His ideas and writings should be a well-developed framework for the emergence of new European Ukrainian nationality policies in the coming years ahead.

Endnotes

- 1 Paul Robert Magocsi, 'The Ukrainian National Revival: A New Analytical Framework,' *Canadian Review of Studies in Nationalism*, vol.XVI, nos.1-2 (1989), pp.45-62. Over a decade later I attempted a similar approach in 'Nationalism in Ukraine: Towards a New Framework', *Politics*, vol.20, no.2 (May 2000), pp.77-86 and 'Nationalism in Ukraine. Towards a New theoretical and Comparative Framework, *Journal of Political Ideologies*, vol.7, no.2 (June 2002), pp.133-162.
- 2 Taras Kuzio, 'Rusyns in Ukraine: Between Fact and Fiction', *Canadian Review of Studies in Nationalism*, vol.32, nos.1-2 (December 2005), pp.17-29.
- 3 T. Kuzio, 'Ukraine: Myths, National Historiography, Nation and State-Building,' *Nationalism & Ethnic Politics*, vol.6, no.4 (Winter 2000), pp.106-109.
- 4 Paul Robert Magocsi, *Ukraine: An Illustrated History* (Seattle: University of Washington Press, 2007).
- 5 Paul Robert Magocsi, *A History of Ukraine* (Toronto: University of Toronto Press, 1996) and *A History of Ukraine. The Land and its Peoples, 2nd Revised Edition* (Toronto: University of Toronto Press, 2010).
- 6 Paul Robert Magocsi, 'European Ukraine or Eurasian Little Russia?' Key-note address at the Canada-Ukraine Parliamentary Programme Model Ukraine Conference, Ukrainian Catholic University, Lviv, Ukraine, 29 November 2014. The keynote address was published as Paul Robert Magocsi, 'European Ukraine or Eurasian Little Russia?' *New Eastern Europe*, 10 March 2015. <http://www.neweasterneurope.eu/articles-and-commentary/1520-european-ukraine-or-eurasian-little-russia>
- 7 Paul Robert Magocsi ed., *Encyclopedia of Canada's Peoples* (Toronto: University of Toronto Press, 1999).
- 8 See T.Kuzio, 'History and National Identity Among the Eastern Slavs. Towards a New Framework'. *National Identities*, vol.3, no.2 (July 2001), pp.109-132.
- 9 Paul Robert Magocsi, 'European Ukraine or Eurasian Little Russia?' Key-note address at the Canada-Ukraine Parliamentary Programme Model Ukraine Conference, Ukrainian Catholic University, Lviv, Ukraine, 29 November 2014.
- 10 Paul Robert Magocsi, *The Shaping of a National Identity: Subcarpathian Rus', 1848-1948* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1978) and *Of the Making of Nationalities There is no End* (2 vols.) (New York: Columbia University Press, 1999).

- 11 Paul Robert Magocsi, *Galicia: A Historical Survey and Bibliographic Guide* (Toronto: University of Toronto Press, 1983) and *The Roots of Ukrainian Nationalism: Galicia as Ukraine's Piedmont* (Toronto: University of Toronto Press, 2002).
- 12 T. Kuzio, 'History, Memory and Nation Building in the Post-Soviet Colonial Space', *Nationalities Papers*, vol.30, no.2 (June 2002), pp.241-264, 'Nation-State Building and the Re-Writing of History in Ukraine: The Legacy of Kyiv Rus', *Nationalities Papers*, vol.33, no.1 (March 2005), pp.30-58 and 'National Identity and History Writing in Ukraine', *Nationalities Papers*, vol.34, no.3 (September 2006), pp.407-427.
- 13 Guest Editor Taras Kuzio, 'Special Section: The Scholar, Historian and Public Advocate: The Academic Contributions of Paul Robert Magocsi,' *Nationalities Papers*, vol.39, no.1 (January 2011), pp.95-134.
<http://www.taraskuzio.net/Guest%20Edited%20Journals.html>
- 14 Alexander J. Motyl has pursued a similar centrist and objective study of Ukrainian nationalism. See his 'The Ukrainian Nationalist Movement and the Jews: Theoretical Reflections on Nationalism, Fascism, Rationality, Primordialism, and History,' *Polin: Studies in Polish Jewry*, vol.26 (December 2013).

Свій серед чужих, чужий серед своїх

Надія Кушко

Історію цю мені хотілося би розпочати з одного кумедного випадку. По довгій перерві приїхавши до Києва влітку 2003 року мені, ужгородці, було важко пристосуватися до мовного ландшафту столиці. Коли я розмовляла українською, то часто-густо зустрічала відверто ворожі погляди, особливо в крамницях в центрі міста. Після кількохгодинної боротьби (в першу чергу з власним сумлінням), я зважилася-таки задати запитання російською дівчині в метро. Зневажливо розтягнувши уста, вона чистісінькою українською мовою чітко відповіла на моє запитання і прошила таким поглядом, що я відчула себе таким собі гібридом Юди та Кагановича. Що робити? Якою мовою розмовляти в столиці рідної держави?

І з відчаю мабуть, в Центральному універмазі на Хрещатику я запитала продавчиню говіркою, відомою серед одних науковців як «закарпатський діалект української мови», серед інших – як «карпаторусинська мова». Похмуро-байдуже до цього обличчя продавчині освітілося подобою посмішки. «Пані із Польши?» – пролунало у відповідь з типово совєцькою чемністю до іноземців. «Не, Словенсько, Словакія», – відказала я, бажаючи продовжувати гру. О! Якою ввічливою стала продавчиня! Вона покликала колежанку і з поштивістю стала показувати «відвідувачці з-за кордону» увесь свій крам. Я внутрішньо реготала – ще б пак? – мову, яку в Ужгороді ті ж самі закарпатці нерідко глузливо кличуть «рагульською», тут в Києві мають за іноземну, а пристойно (чи навіть не дуже пристойно) балакаючи нею, можна добитися обслуговування на рівні іноземців.

Розкрию страшну таємницю: в Києві в той час я була з причини отримання дозволу на працю в Канаді, де я мешкаю і працюю й сьогодні. Зрештою, це була для мене легалізація емігрантського становища. Така вже наша українська доля – з однієї еміграції до іншої.

Проте моє знайомство з русинами (карпаторусинами) почалося значно раніше. Мені, народженій в Ужгороді у родині вихідців зі східної України, були з дитинства зрозумілі і відчутні усі відмінності у мові

і менталітеті мешканців Закарпаття та, скажімо, Вінниччини, де проживала моя бабуся. Коли мій дідусь переїхав з Черкащини до нас в Ужгород, він сказав, що йому здається, ніби місцеві люди розмовляють по-німецьки. Мої батьки спершу подумали, що йдеться про місцевих угорців, яких в Ужгороді чимало. Виявилось, що йшлося-таки про місцевих слов'ян з їх специфічною, насиченою мадяризмами, словакізмами та фонетичними особливостями говіркою. Як може східний українець здогадатися, що «стул» – це стіл (а не стілець, як в російській)?

Мабуть, оця насиченість лінгвістичним розмаїттям і привела мене на філологічний факультет Ужгородського, тоді ще державного, університету. Там я вперше почула про «політичних русинів» та їхнього лідера професора Торонтського університету Магочія. Точніше, почула я про них ще раніше, коли хтось із старших сказав мені, що «є такі русини, які кажуть, що Закарпаття – їхня земля, а нас, немісцевих, хочуть вигнати». Був це час саме перед розвалом совєцької імперії, коли вже назрівали, або й повним ходом йшли, громадянські війни на її національних околицях, а тому ці тривожні слова дуже скидалися на правду. В університеті ж, однак, принаймні в нас на філфаці, існувала повна одностайність професорсько-викладацького складу щодо засудження «політичного русинізму». Я ніколи не забуду одного професора, котрий в кожній своїй лекції повторював, як заклинання, слова: «Цей дурний мадярон¹ Магочій, що хоче відірвати Закарпаття від України (тоді ще совєцької – *Н. К.*) та приєднати його до Мадярщини». При цьому я завжди згадувала давньоримського діяча Катона Старшого з його незмінним «Карфаген повинно бути зруйновано». Це була перша тріщина у світлому образі професора Ікс, що страшенно імпонував мені тоді (такий дотепний, знає стільки мов, так виділяється на фоні сіро-совєцької більшості!), Проте багаторазове повторювання слова «дурний» стосовно колеги-професора не дуже пасувало до образу інтелігента навіть совєцького. Другою такою тріщиною був якийсь, приліплений як корові сідло, залізобетонно-совєцький коментар професора Ікс щодо Ніцше, якого я вже на той час читала, а професор не читав.

Перебуваючи в університеті я порозуміла, що лінія розлому лежить не стільки між тими, що підтримують карпаторусинську ідею та «щирими українцями», а між місцевими та немісцевими. Тобто як «русини», так і «українці» з-поміж закарпатців чудово розуміли, що

такі загальновідомі національні символи як гопак, шаровари, гра на бандурі і навіть кутя є цілком чужими для них, як одні так і другі недолюблювали галичан та «мацкалів» (збірний термін, що включає східних українців та росіян) і в разі потреби гуртувалися між собою, забувши про всілякі там політично-світоглядні розбіжності. І все-таки мене, «мацкальку», дуже зацікавили закарпатські діалекти з їх гетерогенною основою. Найбільше мені подобалось розмовляти ними, аби мої родичі зі східної України не розуміли мене. Ця зацікавленість привела мене і до аспірантури, де я мала на меті вивчати такі мною улюблені закарпатські діалекти. Тему майбутньої дисертації запропонував мені науковий керівник, як він пояснив, після консультацій з колегами. На першій же нашій зустрічі щодо майбутньої наукової роботи керівник заявив, що метою її є «довести, що в плані фразеології закарпатські діалекти є органічною частиною української мови, і тим самим спростувати русинську гіпотезу». Милий мій науковий керівник, царство йому небесне! Народився в Мукачівському районі – самому серці новітнього карпаторусинського руху, закінчив «Мукачевську русську гимназію имени Пушкина», багато випускників якої були переконані, що вони як не росіяни, то русини, але, не дай Боже, не українці!

Матеріалом для моєї дисертації мав служити п'ятитомник «Етнографічних матеріалів» Володимира Гнатюка, зібраних в основному серед русинів Воєводини (теперішня Сербія та Хорватія). Три місяці я вчилася лише розуміти цю східнославацьку говірку, не те що вивчати яку-небудь (генетичну? типологічну?) спорідненість її фразеологічних одиниць з тими, що я знаходила у «Фразеологічному словнику української мови» чи у неперевершеному білодідівському СУМі. І це теж «варіант української мови», як стверджували мої шановні вчителі? Тут переді мною вперше постало питання, яке зрештою призвело до мого розчарування в лінгвістиці загалом. Досі ніхто з мовознавців не дав мені переконливого пояснення, де той критерій, що розрізняє діалекти та окремі мови? Я все чекаю і не дочекаюся відповіді: якщо говірка Ігрек та говірка Зет має 24 відмінні риси, то це діалекти, якщо ж 25 – різні мови. Ще на початку 20 століття добра частина науковців вважали чеську і словацьку єдиною мовою, і ще сьогодні, незважаючи на існування окремої держави Македонії, багато болгарських мовознавців вважають македонську мову західним діалектом болгарської. Зрештою, у першій половині XIX століття усі слов'янські мови вважалися «наріччями»

єдиної слов'янської мови. То чи повинна я вірити реакції свого дідуся, чи поважним аргументам професорів мовознавства?

Але повернімося від «меду науки» до гірких реалій тогочасного життя. Надворі стояла середина 1990-х. Апогей економічної розрухи в Україні. Як і в переважній більшості моїх колег (за винятком тих, що мали заможних батьків чи родичів), думки мої оберталися не стільки навколо дисертації, скільки навколо проблем фізичного виживання. При стипендії 120 гривень на місяць у деяких наукових бібліотеках з нас, аспірантів, вхитрялися здирати по 10-12 гривень за одну (!) сторінку ксерокопії рідкісної книги (до яких належали і т. зв. «діаспорні» видання). По університету гуляли чутки про величезні хабарі, які «деруть» за захист дисертацій, місце роботи викладача, про «куплені» за ену суму та написані на замовлення дисертації. То один, то інший колега не витримував і втікав – хто на заробітки за кордон, хто – до тітки в Детройт (мені б таку тітку!).

Саме у цей час повної невизначеності я натрапила на статтю професора Магочія², на ім'я якого на той час місцевими «патріотами України» було вилито вже стільки бруду, що здавалося – ще трохи – і його ім'ям почнуть лякати закарпатських дітей. Заради справедливості, слід зазначити, що з боку «русинів» лунали не менш грубі лайки на адресу всього українського, гіперболізуючи стиль – ні, вже не совєцьких «виривальних» партзборів – це вже був якийсь базар: «а тобі дуля, а тобі – дві дулі». Заради цікавості я відкрила статтю цього «україножера», сподіваючись знайти ті самі брудні лайки, якими рясніли сторінки закарпатських газет, і ... нічого подібного не було навіть близько. Стаття була з історіографії, і автор з небаченим у жодного з професорів УжНУ сумлінням перераховував і аналізував (!) безліч джерел різними мовами про Закарпаття. Відчувалося, що автор знав ці мови, читав ці праці і з безсторонністю вченого розповідав про них. Працям церковних істориків надавалася така ж увага, як і роботам науковців-марксистів і, що мене найбільше шокувало, «українофіли», «русофіли» та «русинофіли» були представлені рівноправно і без найменшої спроби навішування ярликів. І на похмурому сірому небі постсоветчини для мене – маленького «совка» – з'явився просвіток – так є ж десь на світі справжня наука! Виявляється, що цей Магочій ніякий не «шпигун», який мріє «розділити Україну поміж ворогів», а саме її втілення.

Знову порушуючи хронологію, скажу, що ще раніше я на власні очі бачила професора з Канади – це сталося в 1991 році під час відвідин ним Ужгородського університету. Я пам'ятаю, нас зібрали наші «бойові викладачі» на зустріч, аби «дати відсіч ватажкові 'політичних русинів' Магочію та його поплічникам». Щиро кажучи, побачивши професора Магочія, я була здивована, що в нього немає рогів, копит та хвоста – такий образ вже на той час було створено нашими «наставниками». «Відсічі» не вийшло – пролунав дзвінок на велику перерву і абсолютна більшість студентів ринула з аудиторії на обід, демонструючи загалом байдужо-пасивне ставлення закарпатців до будь-якої політики.³ Але «шпигунові» з-за океану таки вдалося здійснити політичну диверсію – роздати студентам кілька своїх книжок, чим він викликав невеликий переполох в стані ужгородських колег, яких ще совєцька влада навчила бути пильними до підривної літератури. Мене вразила вправність, з якою заокеанський гість, демонструючи найвищий пілотаж шпигунського вишколу, перетворив плановане судилище в сталінському дусі на мильну бульбашку. Хоча, здається, справжньою його метою було налагодження спілкування зі студентами, проте ми, заляканий «совок», були ще не здатні до того, і лише кілька сміливців підійшло до трибуни, аби тремтячими руками взяти з рук «шпигуна та ворога України» книжку чи журнал. Мене, на жаль, серед них не було...

Повернімося назад, у середину 1990-х. Прочитавши статтю професора Магочія, я довго вагалася, написати йому листа чи ні? У той час я вже давно не вірила в порядність ні місцевих «борців проти політичного русинства», ні їх опонентів, але як кожен «совок», особливо провінційного штабу, підсвідомо боялася чогось... самої думки про написання листа, на конверті якого стоятиме зловісне прізвище «Магочій». У цей час помирає мій керівник, звівши нанівець і без того мізерні шанси на завершення дисертації та наукову кар'єру. І, не сподіваючись відповіді, я написала-таки листа, передавши його через знайомих, які їздили до Словаччини, аби вкинули там його в скриньку (так в ті часи робило багато мешканців Закарпаття). Написала англійською мовою, просячи порад з літератури для дисертації, а також, якщо можливо, навчання за кордоном. Відповіді чекала довго, і нарешті – лист з докладними порадами та ксерокопіями статей. Виявилось, що з вини словацької пошти мій лист довго блукав світом.

При першій же нашій особистій зустрічі я зрозуміла, яка прірва лежить між цією людиною та корисливими і цинічними провінційними політиканами, які користались його ім'ям (з позитивними чи негативними епітетами). Був кінець серпня, і «україножер» привітав мене з національним святом – Днем незалежності України. Пам'ятаю, це викликало в мене найбільший шок – адже мені методично вбивалося в голову, що для Магочія саме слово «Україна» – кістка в горлі, а тут... Пізніше професор надіслав мені свою «Історію України» англійською мовою з дарчим написом. Знову шок – цей «ворог української нації» є автором більш ніж 800-сторінкової історії України. Звичайно, нічого українофобського я в ній не знайшла.

І тоді я зрозуміла, що переді мною наївний американець, що перебуває в полоні, як модно нині говорити, ним же «уявленого» національного проекту. Уже перебуваючи в Північній Америці, я познайомилася з такими ж самими наївними американцями та канадійцями, а також карпаторусинськими діячами у країнах колишнього соціалістичного табору і зрозуміла, що, як і кожне явище, «політичне русинство» не може бути описане в чорно-білих фарбах.

* * *

Так все ж, чи є карпаторусини окремим народом? Безумовно, вони є Іншими, відмінними як від галичан (чого на сході України часто навіть і не знають, гамузом записуючи всіх мешканців колишньої Австро-Угорщини до «западенців-націоналістів»), так і від «східняків». Східні слов'яни Закарпаття цю «іншість» усвідомлюють, проте для частини їх достатньо бути «регіональним різновидом українців», для інших же – окремим народом. На цих останніх і було накинута ярлик «політичних русинів». За іронією долі, протягом кількох останніх років тісно спілкувалася саме з останньою категорією русинів, і не лише в Україні, а й за кордоном, у сусідніх державах (Словаччині, Польщі, Угорщині, Румунії, колишній Югославії, Північній Америці). Із цього спілкування (особливо з карпаторусинськими діячами з-поза меж України) я вивнесла наступні висновки:

1. Майже усі вони на певному етапі своєї індивідуальної еволюції вважали себе українцями (часто як перехідний етап – росіянами) і лише по довгих і болючих роздумах дійшли висновку, що вони – таки щось окреме.

2. Більшість цих людей виховані на демократичних цінностях західної цивілізації та Великої центральноевропейської революції 1989 року, і апіорі поділяють антикомуністичні і антисоветські погляди.

3. Усі вони вітали незалежність України та Помаранчеву революцію 2004 року, деякі з них (наприклад, Александр Зозуляк зі Словаччини, Олена Дуць-Файфер з Польщі, а також Валерій Падяк з України) брали участь в маніфестаціях на підтримку цих подій та висловлювали цю підтримку в світовій пресі.⁴ Усі вони бачать Україну незалежною, демократичною державою – членом Європейського Союзу (зрештою, кому як не карпаторусинам бути прихильниками європейського вибору України, що гарантує вільне пересування і вільне спілкування з представниками своєї ж національності за кордоном).

Я не хочу, аби в читача склалося враження, що я намагаюся описати карпаторусинський рух лише в рожевих кольорах. Серед карпаторусинів Центральної Європи, а особливо Північної Америки є досить потужний загін проросійськи настроєних індивідів, яких умовно можна поділити на дві категорії: 1) ті, які вірять в східнослов'янську єдність («Святую Русь») і відповідно не визнають окремішності ні українців, ні карпаторусинів, вважаючи себе частиною (якщо хочете – «субетносом») єдиного «руссаго» народу; 2) нащадки слов'янофілів другої половини 19 ст., що вбачають в сучасній Росії єдино можливого захисника слов'ян від усіх світових проблем (глобалізації, тероризму, економічної кризи і под.). Перша група в основному домінує в США, друга – в Центральній Європі.

Як ми бачимо, карпаторусинство є далеко не однорідним явищем, і при бажанні і певних дипломатичних зусиллях Україна могла б знайти тут союзників або, принаймні, забезпечити собі свободу маневру. Але вкорінена за десятиліття (чи століття?) звичка розглядати все за тоталітарними принципами «кто не с нами, тот против нас» та «шаг влево, шаг вправо – стреляю» спрацьовує і тут: український політикум (як в Україні, так і в діаспорі) прагне співпрацювати лише з тими карпаторусинами, які однозначно висловилися на користь своєї української національної приналежності. Щодо тих, які з цим не визначилися, розроблено (1996) документ під промовистою назвою «План заходів щодо розв'язання проблеми українців-русинів».⁵ Події останнього часу показують, що прорахунки української влади дуже добре

вміє використовувати північно-східний сусід. На мою думку, сучасний екстремальний автономізм на Закарпатті, який був і є підтримуваний невеликою групою осіб, несе найбільшу загрозу не Україні, хоч як не намагаються його діячі з піною коло рота дискредитувати її імідж заявами про «геноцид та етноцид» русинів, які потім зі швидкістю світла з'являються в російських мас-медіа. Найбільшої шкоди він завдає справжньому національному рухові – чесним русинським патріотам, для яких карпаторусинство є не політикою, а саме плеканням власних коренів: предківської мови, фольклору, спортивних традицій та освіти. Хтось скаже, що це можна робити і не проголошуючи себе окремою національністю – достатньо бути регіональним різновидом українців. Але якщо ці особи відчують себе не-українцями і в той же час є чесними громадянами України, то чому б державі не піти їм назустріч? І якраз на цих чесних патріотів радикалістський автономізм кидає тінь, роблячи саме слово «карпаторусини» синонімом сепаратистів.

Тут напрошується аналогія з іншим історичним явищем – панславізмом. Почавшись у наприкінці XVIII ст. як незалежний рух слов'янських народів (в основному, західних і південних) за відродження своїх культур, що століттями упосліджувалися, на хвилі романтизму та Весни народів 1848 року рух слов'ян досяг значних успіхів. Аж поки кількісно найбільший (і до того ж на той час єдиний державний) зі слов'янських народів не почав нав'язувати всім іншим роль «старшого брата» і захисника всього слов'янства. Цю традицію від Російської імперії перебрала імперія совецька; і що з цього вийшло, ми бачимо на власні очі – XX століття не стало «століттям слов'янства», як натхненно пророкував Леопольд фон Захер-Мазох. Воно стало чимось діаметрально протилежним – знищенням мільйонів слов'ян у ГУЛАГах, комуністичною окупацією западно- та південнослов'янських держав і, насамкінець – югославською м'ясорубкою. І я не думаю, що винуватців цього слід шукати за межами слов'янського світу.

Для карпаторусинів слов'янофільство, інспіроване Росією, зіграло особливо негативну роль. Воно на століття затримало формування їх літературної мови (авжеж, навіщо нам окрема літературна мова, якщо ми «руськіе»?). Лише по Другій світовій війні та приєднанні до Радянського Союзу зрозумів Іван-карпаторусин, чим він відрізняється від російського Івана-визволителя, який, як каже гіркий закарпатський жарт, «звільнив від білого хліба». Якими б пасивними не були

закарпатці, але пам'ять в них добра – тому-то й довелося організаторам акцій «по встановленню государственности Подкарпатской Русі» кликати «охоронців» з півдня та сходу України – де ж вони наберуть стількох симпатиків Росії з-поміж молоді Закарпаття?*

Загалом, держава Україна досить добре опікується правами меншин. Чому ж раптом така парадоксальна впертість у випадку карпаторусинів? На відміну від країн Центральної Європи, які карпаторусини люблять ставити Україні за приклад, карпаторусинський рух почався тут саме як політичний, тобто як прив'язаний до ідеї відновлення в межах тодішнього СРСР автономії, яка була у міжвоєнні роки у провінції Підкарпатська Русь у складі Чехословаччини. Не будемо заходити в деталі про причетність до цієї справи тодішнього керівництва закарпатської організації Комуністичної партії (що в Україні в 1991 році робилося без причетності Комуністичної партії?), вислідків з неї було лише два: 1) один і той самий референдум провадився як з питання суверенітету України (92 відсотки проголосували «за»), так й із самоврядності Закарпаття (78 відсотків проголосували «за»), а тому досить важко довести, що перший результат був справедливим волевиявленням народу, а другий – сфальшованим комуністичною верхівкою; 2) на відміну від центральноєвропейських держав, де русинських рух ішов, так би мовити, «нормальним європейським» шляхом збереження культурної спадщини, мови, піднесення престижу власної національності, освіти рідною мовою, на Закарпатті в карпаторусинському русі 1990-х рр.,

---

* Йдеться про прихований зв'язок промосковської гілки русинства з відверто українофобськими силами в Україні. Авторка натякає на скандальний факт проведення з ініціативи священника Православної церкви Московського патріархату о. Димитрія (Сидора) в Мукачеві 25 жовтня 2008 г. 2-го Європейського Конгресу Підкарпатських Русинів про відновлення статусу національної Республіки Підкарпатська Русь. Цей конгрес охороняли близько сотні озброєних кийками та обрізками арматурних труб «активістів» (тітушок) проросійської (фактично, українофобської) ультранационалістичної партії «Родина» Ігоря Маркова. Зв'язок з ними підтримував Петро Гецько, який позиціонував себе у той час як лідер цієї партії в Закарпатті та керівник «політичного блоку» «Русинська Родина». Нині Д. Сидор відбуває умовне покарання за сепаратизм, П. Гецько переховується в Росії у статусі самопроголошеного прем'єр-міністра Республіки Підкарпатська Русь, а І. Марков з часу Революції гідності переховується від українського правосуддя у Москві — *Ред.*)

на жаль, домінував політичний напрямок, скажімо екстремального автономізму, з усіма його складниками (як то створення Тимчасового уряду і под.). На відміну від 1930-х рр., коли ідею автономії підтримували майже всі без винятку підкарпаторуські політики – не лише ті, що вважали русинів окремою національністю (які в ті часи якраз становили меншість), а й прихильники ідеї «общерусского» народу (С. Фенцик, А. Бродій) та героїзовані нині українофіли (А. Волошин, Ю. Ревай, М. Бращайко та ін.).

Ситуація 1990-х була зовсім іншою – колишня закарпатська партійна номенклатура зрозуміла, що в незалежній Україні немає загрози захоплення влади ультранаціоналістами і є безліч можливостей для непоганого існування і без автономії та іншого болю голови. Цей біль голови взяло на себе вузьке коло осіб, яке і створювало ті самі «уряди», виступало від імені «пригноблених» земляків на різних міжнародних зустрічах і под. До кінця 1990-х років цей напрям вичерпав себе і, здавалось би, засади «Плану заходів» виконано, але ... виникла несподівана ініціатива знизу, як то ідея русинських недільних шкіл. Для тих, хто шукає для пояснення існування карпаторусинського руху саме лише втручання ворожих Україні зовнішніх сил, ця історія мала би бути повчальною. Ініціативною групою тут виступили сільські вчителі, яким в той час місяцями не платили заробітної плати – здавалось би, чи до політики в таких умовах? Ось вам приклад, як ми бачимо, «живучості» карпаторусинської ідеї, її вкоріненості в самий ґрунт. З фінансовою допомогою від русинів Північної Америки ініціатива ця, здається, остаточно поставила карпаторусинський рух на цивілізовані рейки еволюційного розвитку. Зрештою, як ми знаємо, міжнародна спільнота, особливо американська, завжди з підозрою ставилася до будь-яких спроб зміни кордонів, але це тема окремої розмови. Замість перейматися питаннями автономії, міжнародні русинські організації намагаються переконати Україну визнати карпаторусинів як окрему національність і, як це роблять сусідні держави, спонукають фінансувати русинську освіту з державного бюджету.⁶ Так робить багато країн Європи, відмовившись від застарілої тези XIX ст. «одна держава – один народ – одна мова». Так робить Іспанія, що мала протягом історії безліч проблем з меншинами, які ніяк не хотіли «іспанізуватися» (чи точніше «кастилізуватися»). З початку 1980-х так робить Франція, де, здавалось би, регіональні мови вимерли ще на початку XX століття, а світова велич

французької культури робить марними спроби будь-якої регіональної конкуренції.⁷ Так нині робить наша сусідка Польща, колишня наша «співмешканка» по соціалістичному табору.

Польський досвід особливо цінний тим, що там і науковці, і політики відмовилися сушити собі голову над складними класифікаційними схемами, прийняли Закон про національні меншини, який всіх мешканців-неполяків означає єдиним терміном – *grupa narodowa i etniczna*. І все. Хочеш – записуйся лемком, хочеш – українцем. Для тих, хто вбачає в цьому тонку асиміляційну гру, додаю, що й кашуби, яким Польща довгий час намагалася довести, що ніякий вони не окремий слов'янський народ, а «етнічна група» поляків, згідно закону така ж *grupa narodowa*, як, скажімо, німці. Можливо, київським академікам та працівникам Міністерства у справах національностей та міграції варто було б почитати польський закон?⁸

На жаль, інстинктивна реакція українських політиків дуже нагадує старе російське «держать и не пущать», застосоване до тих же українців у XIX ст. Не будемо надто їх звинувачувати – сепаратизм, що підігривається ззовні, являє собою загрозу Україні, проте саме через негнучкість українського політикуму «закарпатський сепаратизм» із примарного став реальним і притому взяв собі на озброєння те, що було завойоване завдяки ініціативі знизу та допомозі північноамериканської діаспори – систему шкільництва. То чому б Україні не перехопити ініціативу і не визнати карпаторусинів, лишивши «з носом» всі претензії з північно-східного боку?

І знову тут постає непросте питання, яке, здається, недооцінюють ні карпаторусини, ні їхні супротивники – назва. Назва «русини» таки є старою назвою українців, як і усіх східних слов'ян; і якщо одним і тим самим терміном означувати і запорозьких козаків, і сучасних східних слов'ян Закарпаття, які впевнені, що до запорозьких козаків не мають ніякого відношення, то вийде досить-таки серйозна історико-політична плутанина.⁹ Такого стибу плутанина не така вже й дрібниця – саме вона досі заважає Македонії вступити до Європейського Союзу. Як зарадити цій справі? Був колись на Підкарпатській Русі історик і мовознавець Михайло Лучкай, який нині є іконою для усіх карпаторусинів усіх напрямів (тих, що вважають себе окремим народом, і тих, що вважають себе українцями). На початку 40-х років XIX ст. він написав латинською мовою шеститомну історію, назва якої звучить як *Historia Carpatho-*

Ruthenorum («Історія карпатських русинів»)¹⁰ Чому не вживати саме цю форму назви національності (з варіантом «карпаторусини»)? Звичайно, для запеклих «борців із сепаратизмом» така зміна означатиме лише тактичний хід у антиукраїнській діяльності. Але, можливо, він покладе початок співпраці між тверезими головами в карпаторусинському та українському таборах.

* * *

І наостанок – ще один випадок із серії лінгвістичних парадоксів. Минулого літа, перебуваючи в Криму, ми з колегою проходили базарчиком, що притиснувся до стін Бахчисарайського палацу. Розглядаючи виставлені на продаж сувеніри, ми перемовлялися між собою літературною українською мовою ... і теж саме запитання «Пані із Польши?» прозвучало з вуст продавчині. Як ми бачимо, Україна є великою мірою *terra incognita* для своїх власних громадян. Саме незнання провокує страх і ксенофобію; чи не є завданням держави та інтелектуалів з цим незнанням боротися?

Коментарі та джерела

- 1 Презирлива назва змадяризованих східних слов'ян або угрофілів (*закарп. діалектн. – Прим. авт.*)
- 2 Йдеться про статтю «Відродження карпатознавства після 1975 року» в: Микола Мушинка, ред. *Від Наукового товариства ім. Шевченка до Українського вільного університету*. Київ – Львів – Пряшів – Мюнхен – Париж – Нью-Йорк – Торонто – Сідней: Академія наук України /Інститут української археографії, 1992, С. 356-375.
- 3 Загальна байдужість закарпатців до політики є загальновідомим фактом, тим більш парадоксальним порівняно з політичною заангажованістю їхніх сусідів-галичан. Навіть під час останньої військової авантюри Леоніда Кучми з посиленням українського війська до Іраку, прикметно, що солдати із Закарпаття їхати туди відмовилися. За рідкісними винятками, не люблять русини крові і зброї – тому-то УПА навіть і не намагалася закорінитися на Закарпатті. Я чула легенду (не можу нічого стверджувати стосовно її достовірності), що якийсь полковник УПА сказав на раді високих чинів цієї організації: «Лишіть Ви те Закарпаття! Вони хочуть бути під мадярами, нехай будуть під мадярами».

- 4 Див., зокрема, «Assembly of Rusyn Intelligentsia». *Ukrainian Weekly* (Parcipy, N. J. USA), December 5, 2004.
- 5 Йдеться про додаток до листа № 13-884/2 від 7 жовтня 1996 року Заступника голови Державного комітету в справах національностей та міграції В. Трощинського до віце-прем'єр-міністра України Івана Кураса. Опубліковано в перекладі англійською мовою як «Proposed Measures for Resolving the Problem of Ukrainian-Rusyns». In *Carpatho-Rusyn American*, Vol. XX, No. 1, Spring 1997, p. 6.
- 6 Маються на увазі такі організації як Світова рада русинів, «Карпаторуське Общество» (Carpatho-Rusyn Society), а також Світова Академія русинської культури. Див., зокрема, <http://www.rusynmedia.org/News/2008/rimc050608.html>
Офіційну заяву із засудженням закарпатського сепаратизму зробило також Товариство русинів Румунії.
- 7 Див.: *Atlas des minorités en Europe: de l'Atlantique à l'Oural, diversité culturelle*. Paris, 2005, особл. сторінки 24-27.
- 8 «Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym». *Besida* № 2 (83), березень-квітень (Криниця 2005).
- 9 Див. зокрема міркування професора Григорія Грабовича, викладені у промові «The Magocsi Problem (“*Problema Mahochoho*”): A Preliminary Deconstruction and Contextualization» на симпозіумі «The Scholar, Historian, and Public Advocate: The Contributions of Paul Robert Magocsi to Our Understanding of Ukraine and Central Europe», який відбувся 2 жовтня 2008 року в Інституті Святого Володимира в Торонто.
- 10 «Історія...» Лучкая залишалася у рукописі понад століття, поки в 1970-х роках не почала друкуватися (текст латинською мовою з паралельним перекладом українською) у «Науковому збірнику Музею української культури в Свиднику» (Словаччина). Публікація була підготовлена науковцями Ужгородського державного університету. Згодом окреме видання праці (лише український переклад) з'явився друком в Ужгороді: Лучкай, Михайло, *Історія карпатських русинів*, Том I-VI, Ужгород, 1999–2007.

**Наукові магістралі професора
Павла Роберта Магочі:
у дорогу нам потрібні сир та червоне вино**

Валерій Падяк

Не так давно до багатьох відомих відзнак видатного американського історика, україніста, карпатознавця, картографа, історика культури додалася ще одна цілком заслужена нагорода. Вчена рада Пряшівського університету у Пряшеві одногосно прийняла рішення про присвоєння Павлу Роберту Магочі почесного звання Doctor Honoris Causa свого університету (2013).

Безумовно, нагороди у житті професора, члена Академії наук Королівського товариства Канади (з 1996 р.) – це лише окремі видимі орієнтири надзвичайно плідного наукового шляху. П. Магочі святкує своє 70-річчя від дня народження. Його ювілей можна вважати подвійним: він святкує також 50-річчя наукової діяльності, адже рівно півстоліття тому він (студент другого курсу) надрукував свою першу працю – в американському часописі New York Times Magazine. І хоча йдеться не про наукову публікацію, а, скоріше, інформаційно-популярну статтю, саме з неї починається відлік багатьох майбутніх ґрунтовних праць дослідника.

Народився П. Р. Магочі 26 січня 1945 року в м. Енглвуд, штат Нью-Джерсі, США. Закінчив Рутгерський університет (бакалавр – 1966 р., магістр – 1967 р.). Подальші його наукові студії пов’язані з написанням дисертації у Принстонському університеті (доктор філософії (PhD) у галузі історії, 1972 р.) та дослідженням української історії (зокрема, й Галичини) в одному з найпомітніших наукових центрів – Гарвардському університеті, які тривали до 1976 року (Дійсний член Академічного вченого товариства, 1976 р.).

У 1980 році молодий вчений очолив Кафедру українознавчих студій Торонтського університету (Chair of Ukrainian Studies), що зумовило його переїзд на постійне місце проживання до Канади. На цій посаді вчений перебуває ось вже 35 років і за цей час своєю невпинною діяльністю як науковця, університетського викладача, видавця та наукового

менеджера домогся суттєвого підвищення статусу цієї наукової інституції. Це засвідчують його фундаментальні праці, що вийшли друком під грифом згадуваної університетської кафедри чи то самого Торонтського університету. Одночасно П. Р. Магочі започаткував видання Гарвардської серії українознавчих студій, був її першим редактором (1979–1982).

Системне вивчення історії України та її регіонів дозволило вченому сформулювати свій оригінальний погляд на це питання та у певному сенсі слова підготувати... першу історію України. Це, якщо взяти до уваги, що до професора П. Р. Магочі всі без винятку історики-україністи (починаючи, ймовірно, з М. Грушевського) прагнули написати швидше історію українського народу (цілком виправданого суб'єкта історії!), але не Української держави. А проф. П. Р. Магочі зосередився на історіях територій, які охоплює сучасна держава Україна.

Еволюція Магочійового розуміння України та її глобальної ролі у Центральній Європі простежується у найважливіших аналітичних працях вченого: «A History of Ukraine» (1996, 784 с.), «Історія України» (2007, 640 с.), «Ukraine: An Illustrated History» (2007, 340 с.), «A History of Ukraine» (2010, 894 с.), «Ілюстрована історія України» (2012, 448 с.) та, нарешті, у концептуально довершеній історичній синтезі «Україна: Історія її земель та народів» (Ужгород, 2012, 816 с.), яка сьогодні з великим успіхом представлена на книжковому ринку України, є затребуваною у наукових колах, студентському середовищі та серед політичної та інтелектуальної еліти України. Хоча, як зізнається сам автор, перші книжки з української історії він писав не для читача в Україні, а щоб ознайомити з багатим історичним минулим України широкий англомовний загал Північної Америки.

Так склалося, що на час здобуття Україною незалежності у 1991 році всі «історії» та «історійки», тиражовані марксистсько-ленінською історичною псевдонаукою, на очах сучасників раптом перетворилися на московську макулатуру. Україна (від початкових шкіл до академічних установ) конче потребувала мати нову, історично вивірену концепцію свого минулого як ключ до розуміння геополітичних та етнонаціональних процесів, що охопили нову державу.

Можливо, це парадокс, а можливо, факт згуртованості української діаспори Північної Америки, але всі три перші «Історії України» новітнього часу з'явилися саме у Канаді, написані канадськими автора-

ми. Окрім професора Магочі, авторами двох інших досліджень стали Орест Субтельний та Сергій Єкельчик. Усі три авторські концепції суттєво вплинули на формування національної свідомості українців часу розбудови нової держави. Але, на наш погляд, лише праці професора Магочі стали тим містком, який дозволяє моделювати модерну Україну майбутнього – поліетнічну, з сильним центром та самобутніми регіонами, самодостатню в економічному сенсі, європейську за моральними та інтелектуальними цінностями. Іншими словами, концепція історичного шляху України, запропонована проф. Магочі, спричинила справжню революцію у розумінні того, що є історією України – історія її титульної нації чи сума історій усіх народів, що традиційно заселяли й заселяють простори, які охоплює сучасна держава Україна?!

Новаторський підхід вимагав від дослідника змалювати розвиток усіх народів та культур, які коли-небудь існували в Україні. На відміну від вищезгаданих версій історії України, у книгах Магочі росіяни, поляки, євреї, карпаторусини, кримські татари, німці, румуни, греки поряд з іншими народами, що проживають на території України, розглядаються як невід’ємна частина української історії, а не просто як супротивники етнічних українців у їх власній віковій боротьбі за національне виживання. І це бачення є достатньою гарантією того, що його наукові праці пройдуть випробування часом та будуть затребувані у майбутньому.

Використовуючи багату доказову базу, автор української історії побіжно спростовує історичні міфи, якими рясніли підручники комуністичного минулого: що Московія буцімто є спадкоємцем Київської Русі, що Крим – це російська земля, а Україна – це земля українців тощо.

Професор П. Р. Магочі намагається розширити діапазон читачької аудиторії та максимально донести до читача зміст своїх «Історій». Відтак він, спираючись на запропоновані видавництвами фотоархіви, старанно підходить до відбору ілюстративного матеріалу, який доповнює авторський наратив та сприяє кращому розумінню теми. В тлумаченні Магочі існує навіть окремий підвид історичної літератури – ілюстровані історії. Розраховані на широке коло шанувальників історії, з максимальним використанням візуальних засобів – архівних та сучасних фотографій, історичних мап, зразків образотворчого мистецтва, у т. ч. кольорових, – такі наукові дослідження вельми популярні на книжковому ринку. Вони також представлені в науковому доробку

вченого як англійською, так і українською мовами. Це вищезгадувані вже «Ukraine: An Illustrated History» (2007, 340 с.) та «Ілюстрована історія України» (2012, 448 с.).

Серед чудово проілюстрованих науково-популярних книжок П. Р. Магочі знаходимо також нещодавно видану історію Криму, яка (у трьох мовних версіях – англійською, українською та російською) з'явилася на книжковому ринку у ті дні, коли російська армада розпочала окупацію Кримського півострова (березень 2014 р.). Книга «Крим: наша благословенна земля» (англ. мовою: «This blessed land: Crimea and the Crimean Tatars»), написання якої тривало кілька років і яка націлювала жителів півострова (представників різних національностей) зберігати громадянський спокій, в умовах окупації стала ілюстрацією мирного (довоєнного) Криму, якого вже немає і повернути який можна хіба що в уяві, гортаючи сторінки останньої української історії Криму.

Та найбільш прикметною рисою книжок П. Р. Магочі, яка вирізняє його «Історії» з ряду подібних праць десятка інших спеціалістів-українознавців, є історичні мапи, без яких важко собі уявити сучасне історичне дослідження. Кольорові чи чорно-білі, відповідно до типу видання, мапи доповнюють історичний наратив. У будь-якій з наукових «Історій» проф. Магочі достатньо високопрофесійно підготовлено мапи для кожного історичного періоду, щоб читач зміг схематично уявити собі хід історичних подій. У чому тут секрет? Виявляється, проф. Магочі є також професійним картографом. І це визнається науковцями Європи і світу, які високо оцінили його історичний атлас Центральної Європи – одного з найскладніших регіонів Європи. Кольоровий атлас вийшов у видавництві Вашингтонського університету. «Historical Atlas of Central Europe» початку V – кінця XX століть вміщує 89 мап; він витримав два видання (1993, 2002) та є на сьогодні базовим посібником університетських та наукових бібліотек в Європі та світі з данної наукової дисципліни.

Розпочинаючи науковий шлях, вчений зайняв невігідну позицію. Можливо, у першу чергу це було пов'язане з його пошуками своїх етнічних коренів, що є характерним для емігрантських громад Америки. І це привело його у 1968 році на схід Чехословаччини, окупованої на його очах Радянським Союзом. Тут все у долі молодого дослідника змішалось до купи – масові протести проти окупації, враження від знайомства із «соціалістичною» дійсністю по той бік Залізної завіси,

віднайдення батьківської землі, яка починалася на схід від радянсько-чехословацького міждержавного кордону, заборонена для відвідування, та... кохання з дівчиною з русинського села у Східній Словаччині, на якій він згодом одружиться.

Щоправда, на той час радянська пропаганда у СРСР та у державах так званого соцтабору вже майже чверть століття твердила, що русинів немає – вони свідомо вросли в українство. Немає русинських шкіл, русинського радіо, театру, преси, університету, видавництв, книжок – все це колись було, але радянські «визволителі» усе це заборонили. Навіть русинську національність! Ідентифікувати себе русином (не українцем!) у СРСР значило брати на себе гріх «буржуазного націоналіста», а з цим радянська тоталітарна система розправлялася жорстоко... Проїде багато років і одну зі своїх вельми популярних книг «Народ нізвідки: Ілюстрована історія карпаторусинів» проф. П. Р. Магочі завершить словами: «Карпаторусини існували в минулому. Вони існують сьогодні. Вони будуть існувати в майбутньому».

Між першим його дотиком до землі своїх предків та сьогоднішнім відстань у сорок п'ять років. Це десятиліття плідної праці у карпаторусинстві. Однак це також причина багаторічної обструкції. Її чинило вченому націоналістичне крило української діаспори у Канаді, яке існувало, як про це образно висловився канадський політолог українського походження Тарас Кузьо, «у власній вежі зі слонової кістки». Діаспора, хоча за духом була антирадянською, але також вважала відродження русинства зухвалим наміром послабити українську національну ідею. Тому кандидатура П. Р. Магочі на посаду завідувача Кафедри українознавчих студій викликала у них відвертий протест.

Очолити Кафедру українських студій та ще до цього започаткувавши студії з карпаторусинства, науковець потрапив під перехресний вогонь як українських націонал-радикалів Північної Америки, так і (після 1991 року) провладних українських націоналістичних кіл в Україні, ба більше – влади незалежної України, яка також існувала (й продовжує існувати!) «у власній вежі зі слонової кістки», не здатна узгодити «сепаратистське» русинство з омріяною українською унітарністю.

Це дійсно факт: внесок «русинського» вченого-україніста всіляко применшували як у Канаді, так і в Україні чи Словаччині, ігнорували, сприймали насторожено, відшукуючи у його наукових висновках компромат та приховану у наративі «бомбу сповільненої дії». Усі ці

звинувачення легко було оминати, обміняти на лаври переможця, якби не його карпаторусинські дослідження.

Коли наприкінці 1970-х років молодий дослідник обрав стратегічною темою своїх наукових досліджень проблему формування русинської національної свідомості, це засвідчило складність вирішення цієї проблеми у майбутньому. Русинство, законсервоване тоталітарними режимами, нікуди не зникло. Піддане забороні, воно розвивалося за законами внутрішньої логіки, поступово визрівало у надрах держав-анексантив, а з часу оксамитових революцій кінця 80-х років ХХ століття знову заявило про себе в Україні, Словаччині, Чехії, Польщі, Угорщині та Румунії. (У Сербії та Хорватії з визнанням русинської національності ніколи не було проблем). Нові демократії по-різному поставилися до цієї нагальної проблеми – відновлення народності. Найгірше ця проблема вирішується в Україні!

Ось тут би й використати досвід вченого-русиніста П. Р. Магочі, його фундаментальні праці, такі як «The Shaping of a National Identity: Subcarpathian Rus', 1848–1948» (1978), її український переклад «Формування національної свідомості: Підкарпатська Русь, 1848–1948» (1994; у 2015 р. заплановано українське перевидання); «Carpatho-Rusin Studies: An Annotated Bibliography» (п'ять томів: 1988, 1998, 2004, 2011, 2012); «Our People: Carpatho-Rusins and Their Descendants in North America» («Наш народ», чотири видання: 1984, 1985, 1994, 2005); «Русины на Словенську: Історичний перегляд» (1993 р. – англ. мовою, 1994 р. – русин. та слов. мовами), двотомник «Of the Making of Nationalities There is No End» (1999), його практичний розмовник «Let's Speak Rusyn. Бісідуйме/ Говорім/Бешедуйме по-руськы» (чотири регіональні мовні [для русинів Підкарпаття, Пряшівщини, Лемківщини та Воеводини] варіанти: 1976, 1978, 1979, 1989, 1997 та їх перевидання: 2014, 2015); його карту «Росселеня карпатських русинів» (1996, 1998), яка фіксує всі населені пункти на історичних територіях проживання русинів. Нарешті, відновленню русинської національності у нових демократичних державах Центральної Європи суттєво сприяє науково-популярне видання П. Р. Магочі «Народ нізвідки: Ілюстрована історія карпаторусинів». Реалізація цього мегапроекту тривала майже десять років (2006–2014); за цей час книжка побачила світ десятима мовами – карпаторусинською, англійською, українською, чеською, словацькою, румунською, угорською, воеводинорусинською, хорватською та польською. Загальний тираж – понад 22 тис. примірників.

Не так давно під загальною редакцією проф. П. Р. Магочі вийшла англomовна “Encyclopedia of rusyn history and culture” (2002 р., друге видання – 2006 р.), в якій об’єднано зусилля понад двох десятків вчених-русинів. Згодом ця унікальна праця прийшла в Україну, перекладена українською мовою – «Енциклопедія історії та культури карпатських русинів» (Ужгород, 2010, 888 с.). Вміщена у книзі інформація дозволяє англomовному та українському (у ширшому сенсі – слов’янському) читачу глибше пізнати історію, культуру, традиції карпатських русинів. Цьому також сприяє й те, що проф. Магочі є президентом-засновником Карпаторусинського дослідного центру у США (1978—). Центр, зокрема, опікується серією наукових перекладів “Класика карпаторусиністики” (видається з 1987 р., вийшли 15 томів).

На сьогодні проф. П. Р. Магочі є автором понад 800 наукових праць з різних дисциплін – історії, картографії, бібліографії, мовознавства, етнополітики тощо. Більшість з них присвячена проблемам карпаторусиністики. Його публікації від самого початку викликали та продовжують викликати гострі дискусії, особливо в оточенні тих, хто заперечує русинську національність. Але ці праці, розтиражовані десятками журналів та газет, стали важливим чинником національного пробудження карпатських русинів.

Він завжди в гушаві карпаторусинського руху відродження. Член-засновник Світового конгресу русинів (1991), член Світової ради русинів (1991–2009), її почесний член (2009—), засновник Русинських недільних шкіл на Закарпатті, ініціатор та засновник Літнього університету «*Studium Carpato-Ruthenorum*» при Пряшівському університеті, а також ініціативний член ще з двох десятків різних організацій, фондів, наукових комісій тощо.

Попри все це він залишається простою скромною людиною, досвідченим педагогом, вірним товаришем, надійним помічником, ерудованим співрозмовником, тонким знавцем класичної музики, співаком церковного хору, професійним сомельє, великим гурманом та невгамовним любителем подорожей, з яким автор цих рядків проїхав тисячі і тисячі кілометрів просторами України, Європи та Америки. Можливо, вже завтра він знов зателефонує та запропонує спільний план. Сподіваюсь, у відповідь він почує:

– *Чудова ідея! У дорогу нам потрібні сир та червоне вино.*

Nákazlivo sebavedomý Rusín Prof. Dr. Paul Robert Magocsi

Spomienka na prvé stretnutie s výnimočnou osobnosťou
Prof. Dr. Paul Robert Magocsi-om v talianskom Ríme v roku 1989

o. Gorazd Andrej Timkovič

Keď Andrej Timkovič (neskorší o. Gorazd Andrej Timkovič, OSBM, 1959) bol ešte za socialistickej totality ako emigrant na mnohoročnom študijnom pobyte v Ríme, dostali sa mu začiatkom januára 1989 do rúk rusínske noviny vydávané v Pittsburgu (USA) po anglicky – *Byzantine Catholic World*. Ako tak v nich listoval, do očí mu padla kratučká dva-tri riadková správa, že akýsi Magocsi bude mať v USA prednášku o Podkarpatských Rusínoch. História Timkoviča vždy zaujímala a o to viac tá týkajúca sa Podkarpatského oblúka.

– *Čo môže vedieť o Rusínoch nejaký Maďar...* – pomyslel si pochybovačne – *a to ešte v ďalekej Amerike? Popýtam ho o viacej informácii a uvidíme koľko toho o nás vie* – uvažoval.

Za Maďara ho Timkovič mylne dedukoval podľa jeho priezviska... A keďže u Otcov Redemptoristov v talianskom generálnom dome v Ríme bol dobrý obyčaj, že pošta bola zadarmo, hneď bez akéhokoľvek zaváhania napísal krátky list a vhodil ho do schránky umiestnenej na každej chodbe v kláštore.

– *I'd like more information...* (v preklade: *Chcel by som viacej informácií...*) – zbytok vety na špecifikáciu svojho záujmu opísal z novín, v ktorých sa o Magocsiovi dočítal... a dodal spätnú adresu: «I Padri Redentoristi, Via Merulana 31, Roma, Italia». Bol to z Timkovičovej strany vrchol, na ktorý mu vystačili prizabudnuté znalosti angličtiny. U talianskych redemptoristov stačilo totiž napísať hociaký list a vhodiť ho na kláštornej chodbe do provizórnej schránky. Rehoľný brat na to určený, každý deň v presne stanovenú hodinu vyberal tieto listy, prilepil na každý z nich potrebnú známku a odniesol ich na poštu. Potom už len stačilo čakať na odpoveď, ktorá na Západe bez eštabákov a bez ich kontroly prichádzala obvykle obratom pošty. Keďže Timkovič takýmto štýlom dostával značnú korešpondenciu, zakrátko na celú záležitosť prizabudol.

Neuplynulo však veľa času a znenazdajky v jeho kláštornej *kelii* (izbe) zazvonil telefón, ktorý podstatne a natrvalo ovplyvnil záujmy v jeho ďalšom živote.

Timkovič rutínne priložil telefón k uchu a automaticky sa ohlásil podobne ako je to zvykom v Taliansku:

– *Pronto* (v preklade: *prosím*)?

Myslel si, že mu volá, ako obyčajne v tom čase jeho rodný o päť rokov mladší brat Jozafát Vladimír Timkovič (1964), vtedy tiež ešte len bohoslovec, ktorý emigroval do Talianska pár rokov pred ním a medzičasom sa stal baziliánskym mníchom. Zo slúchadla sa však na jeho veľké prekvapenie ozval akýsi príjemný ženský hlas a po anglicky si žiadal k telefónu menovite Andreja Timkoviča.

– *Sono io* (v preklade: *To som ja*)... – vyjachtal začudovane ... veď kto ho v tomto absolútne cudzom svete môže volať, a to ešte vyslovene po mene a v angličtine,... veď v Ríme bol vtedy sotva niekoľko týždňov a v tom čase, nepočítajúc niekoľko výnimiek, tam bol takmer jediným Slovákom?

– ... *Profesor Paul Robert Magocsi z Torontskej univerzity by sa s vami veľmi rád chcel osobne stretnúť*... oznamoval mu v anglickej reči, úradný hlas sekretárky. Takmer spadol od prekvapenia z nôh. Prof. Dr. Paul Robert Magocsi (1945) mal totiž vtedy v Ríme akési jednanie, preto priletel z Kanady... S tlčúcim srdcom, ktoré mu išlo z hrude takmer vyskočiť, dojednal schôdzku na popoludňajšie hodiny toho istého dňa. Keďže však išlo o cudzieho človeka, v cudzom svete a cudzie miesto, zobral so sebou ešte dvoch slovenských spolubratov redemptoristov, ktorí do Talianska emigrovali v tom istom čase ako on (o. Pavol Tomko, CSsR a o. Jozef Jurčenko, CSsR).

Na mieste stretnutia ich privítal veľmi sympatický a príjemný pán v strednom veku. Už z jeho prvých slov bolo jasné, že to nie je žiadny Maďar, ako Timkovič prvotne podľa jeho priezviska mylne usudzoval. Rozprával veľmi dobre rusínsky a rozumel všetko aj po slovensky a bol doma aj v ostatných slovanských rečiach. Ako z ďalšieho rozhovoru vysvitlo, bol veľmi inteligentný, vzdelaný a hlavne priateľský. Z troch redemptoristov spadli všetky zbytky strachu a pochybností. Zakrátko sa všetci traja cítili s Magocsim ako dlhoroční starí známi. Jeho skromnosť bola udivujúca, lebo on ako univerzitný profesor jednal s nimi – obyčajnými študentami – akoby so seberovnými. Jeho znalosti z histórie boli nemenej prekvapujúce a veľmi dobre poznal aj vtedajšie pomery Rusínov za železnou oponou

na Slovensku. Pýtal sa každého z nich odkiaľ pochádzajú a odkiaľ sú ich rodičia. Keď prišla reč na Timkovičovho otca, spozornel, keď sa dozvedel, že pochádza z malej zapadlej rusínskej dedinky na bývalej Podkarpatskej Rusi (Zakarpatskej oblasti Ukrajiny). Chcel vedieť presne z ktorej dediny. Počas svojej reči Timkovič totiž nepokladal za potrebné konkretizovať menovite, v ktorej dedine presne sa jeho otec narodil... – veď taký zapadákov nebol ani na skoro žiadnych mapách, ani nikto o ňom nevedel. Prof. Paul Robert Magocsi však veľmi živo reagoval a trval na tom, aby mu Timkovič uviedol presne odkiaľ pochádza jeho otec.

– *Я знам вишиткы села под Карпатами...* (v preklade: *Ja poznám všetky dediny pod Karpatami*) – argumentoval Magocsi.

Keď mu Timkovič povedal, že sa jeho otec narodil v Lazoch (podrobnejšie pozri životopisnú knihu: Gorazd A. Timkovič, OSBM, *Timkovič Andrej (1919-1987) – príbeh zvyčajného ženatého farára*, Prešov, 2007, 453 str.), profesorovi sa rozžiarili oči a Timkovič vtedy videl, že sa stal Magocsimu veľmi sympatickým... Štyridsaťštyri ročný Magocsi sa odvtedy začal k temer o pätnásť rokov mladšiemu Timkovičovi správať starostlivo a pozorne ani k vlastnému synovi. Vedel o Lazoch vo Voloveckom rajóne viacej ako Timkovič sám. Potom, keďže sa už zvečerievalo, ich všetkých troch pozval na večeru, kde srdečný rozhovor nerušene pokračoval ďalej. Magocsi im daroval mimo iného aj svoj najnovší anglicky písaný atlas rusínskych dejín vydaný v Kanade, ktorý mal v taške so sebou...

Od toho času sa rozprúdila medzi Timkovičom a Prof. Paul Robertom Magocsim naozaj nezvyčajná korešpondencia. Posielal zdarma Timkovičovi do Ríma všelijakú ním samým publikovanú vedeckú literatúru. Mal o Rusínoch tak veľké vedomosti a bol tak horlivým, zapáleným a nákazlivo živým a sebavedomým Rusínom, že od tohto momentu sa aj Timkovič stal uvedomelým Rusínom. Skutočnosť je totiž na Slovensku a na väčšine iných miest sveta obyčajne taká, že ak nejaký Rusín dosiahne vyššie postavenie a dostane sa medzi inteligenciu – vedeckú, politickú, či inú smotánku, obyčajne sa v tom istom momente prestáva hlásiť k Rusínom a vydáva sa za člena miestnej majoritnej národnosti. Preto Rusíni zdanlivo nemajú nijakú inteligenciu a hlavne na Slovensku trpia z tohto dôvodu pocitom menejcennosti.

Výnimkou sú však napr. Rusíni z bývalej Juhoslávie (Bačka-Vojvodina), u ktorých všetká ich inteligencia zostala doma, takže sa všetci od najmenšieho po najstaršieho bez akýchkoľvek okolností hrdo hlásia k svojim rusínskym koreňom – avšak o nich v tom čase Timkovič ešte veľa nevedel...

S prvým z nich, 22-ročným chlapcom Gregorom Miroslavom Kandráčom, OSBM (1968), sa zoznámil až o vyše roka nato u baziliánov v Ríme. Tento bol už od samého detstva uvedomelým a hrdým na svoj rusínsky pôvod, a to až tak, že, ako zvykol často s úsmevom spomínať, keď sa ho učiteľka v Juhoslávii v prvej triede základnej školy pýtala na jeho pôvod, odpovedal:

– *Мой отец немец* (bol totižto žandárom a chodieval v uniforme), *моя мать мадярка* (ako dospelý nevedel vysvetliť, prečo si to ako dieťa myslel) *а я руснак...* (v preklade: Môj otec Nemeц, moja matka Maďarka a ja Rusín...), - a rodičia, obaja čistokrvní Rusíni, ho doma učili a často mu pripomínali:

– *Їак ше це дахто запита по сербски, одповиши по сербски, њак ше це запита по немецки, одповиши по немецки... фурт в такей речи, њак ше це опита, алье њак сам будзеш гуторец, так по руски...* (v preklade: Ak sa ťa niekto opýta po srbsky, odpovieš po srbsky, ak sa ťa opýta po nemecky, odpovieš po nemecky... vždy v tom jazyku, ako sa ťa opýta, ale keď sám budeš hovoriť, tak po rusínsky...).

Podobne uvedomelým Rusínom bol i Prof. Dr. Paul Robert Magocsi – a to priťahovalo.

Po tranzite Timkoviča od redemptoristov k najstaršiemu rádu na svete – k baziliánom (v roku 1990) sám spolu so svojim rodným bratom o. Jozafátom Vladimírom Timkovičom, OSBM, začal pátrať po koreňoch otcov a praotcov Rusínov plemena Magog, ktoré naozaj siahajú až do predhistorických časov...

Krátko po vyššie spomenutom stretnutí s Prof. Dr. Paul Robertom Magocsim Timkovič spozoroval aj zvýšený záujem a sympatie o svoju osobu u prednášajúceho, veľmi vplyvného a váženého Američana profesora Roberta F. Tafta, SJ, na pápežskom inštitúte *Pontificio Istituto Orientale* Gregoriánskej univerzity v Ríme, kde Timkovič v tom čase študoval východnú liturgiku. Prof. Robert F. Taft, SJ, si od toho času Timkoviča všade všímal, vždy sa na neho usmieval a správal sa k nemu ústretovo a veľmi kamarátsky... Až neskôršie Timkovičovi došlo, že to bol práve Magocsi, ktorý Taftovi dal o Timkovičovi zrejme pochvalné svedectvo. Boli totiž veľmi dôvernými priateľmi. Takto Prof. Paul Robert Magocsi urobil dokonca mladému Timkovičovi, akoby vlastnému synovi, i protekciu v škole (na univerzite) – a to bez toho, aby ho o to niekto požiadal...

* * *

Prof. Dr. Paul Robert Magocsi určite ovplyvnil oboch oo. Timkovičovcov v tom, že sa vyformovali v sebavedomých Rusínov. Príklad totiž priťahuje. I vďaka jeho príkladu sa obaja bratia vypracovali na veľmi aktívnych, čo sa týka cirkevnej oblasti potrieb gréckokatolíckych Rusínov na Slovensku na prelome 20. a 21. storočia... až kým neboli ako Rusíni Vatikánom r. 2008 definitívne odstavení od pastoračnej činnosti.

Najdôležitejšie dokumenty týkajúce sa gréckokatolíckych Rusínov práve uvedeného smutného, ale pritom aj výnimočného obdobia prelomu storočí vo forme knihy pripravil do tlače mladší z oboch bratov – Jozafát. A výnimočný historik Prof. Dr. Paul Robert Magocsi opäť ukázal svoj nadhľad a našiel, za čo mu opäť patrí nesmrteľná vďaka, veľkodušného sponzora (Mr. Steven Chepa, President of Norston Financial Corporation, Toronto, Canada), ktorý plne hradil tlačiarenské náklady spojené s vydaním tejto historickej knihy s titulom: Jozafát V. Timkovič, OSBM, *Rusíni na Slovensku v cirkevných dokumentoch*, 1. diel, 2006, Užhorod, 636 strán. Vyšla koncom r. 2006 vo vydavateľstve Dr. Valéria Paďaka, PhD., v Užhorode na Zakarpatskej Ukrajine. Takto majú historici v súčasnosti a najmä v budúcnosti pohodlne k dispozícii knihu plnú cenných fototypicky publikovaných unikátnych historických dokumentov (po latinsky vo všeobecnosti označovaných ako *fontes*), ku ktorým im stačí pridať len patričný komentár... Ak by neboli publikované vo forme knihy – nemali by ich historici nikdy k dispozícii a dokumenty by sa navždy stratili, podobne ako mnohé iné dôležité písomnosti z dejín ľudstva.

Інформація про авторів статей

About the authors

Serhiy Bilenky, PhD
Chair of Ukrainian Studies,
University of Toronto
Toronto, Ontario, Canada
serh.bilenky@utoronto.ca

Prof. PhDr **Marta Botiková**, CSc.
Katedra etnológie a muzeológie
Filozofická fakulta Univerzity Komenského
Bratislava, Slovensko
botikova@fphil.uniba.sk

Mgr. **Зденка Цітрякова**
Інститут русинського языка і культури
Пряшівської університету у Пряшові
Пряшів, Словачія
zdenkacitriakova@gmail.com

PaedDr. **František Dancák**,
Bardejov, Slovakia
fdancak@gmail.com

Юрій Данилець, к. і. н.
доцент кафедри історії України
Ужгородського національного університету
Ужгород, Україна
jurijdanilec@rambler.ru

Helena Duc-Fajfer, PhDr.
Assistant Professor,
Pedagogical University of Cracow,
Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ
Kraków, Poland
Duc.Olena@wp.pl

Csilla Fedinec, Ph.D.
Senior Research Fellow
Institute for Minority Studies, Centre for Social Sciences
Hungarian Academy of Sciences
Budapest, Hungary
fedinec@hotmail.com

PhD Mihajlo Fejsa
Faculty of Philosophy,
Department of Ruthenian Studies
University of Novi Sad
Novi Sad, Serbia
fejsam@gmail.com

Володимир Фенич, к.і.н.,
доцент кафедри історії України,
декан історичного факультету
Ужгородського національного університету
Ужгород, Україна
vf@vf.uz.ua

Sándor Földvári, , dr. univ, Mgr.
University of Debrecen,
Centre of Arts, Sciences and Humanities, Baltic Studies ,
Part-time lecturer in Baltic Studies
Debrecen, Hungary
lyubovginzburg@gmail.com

Lyubov Ginzburg, Ph.D.
Independent Scholar of the History of Russian-American Relations
New York, New York, USA

Chris Hann, Ph.D.

Director, Max Planck Institute for Social Anthropology
Halle, Germany
hann@eth.mpg.de

Bogdan Horbal, Ph.D.

New York Public Library
Science, Industry and Business Library
New York, New York, USA
bhorbal@nypl.org

Cyril Hovorun, Ph.D.

Research Fellow
Yale Divinity School, Yale University
New Haven, Connecticut, USA
hovorun@gmail.com

Григорій Грабович, Ph.D.

професор катедри української літератури ім. Д. Чижевського
Гарвардського університету,
президент НТШ в Америці,
головний редактор часопису «Критика»
Кембридж, Массачусетс, США
grabowic@fas.harvard.edu

doc. PhDr. **Vasil' Jabur**, CSc.

Інститут русинського языка і культури
Пряшівської універзیتی у Пряшові,
Пряшів, Словакія
docentja@gmail.com

Dr. Habil **Tomasz Kamusella** FRHistS

Reader in Modern History
University of St. Andrews
Fife, Scotland
Tomek672@gmail.com

Ганна Карась

доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри академічного та естрадного співу
Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника,
заслужений працівник культури України
Івано-Франківськ, Україна
karasg@ukr.net

Edward Kasinec

Curator Emeritus, New York Public Library &
Columbia University, Harriman Institute
New York, New York, USA
ejk83@columbia.edu

Ksenya Kiebusinski, Ph.D.

Head, Petro Jacyk Central and East European Resource Centre,
University of Toronto Libraries
University of Toronto
Toronto, Ontario, Canada
ksenya.kiebusinski@utoronto.ca

Ірина Колесник, д. і. н., професор,
провідний науковий співробітник
Інституту історії України НАН України
Київ, Україна
ikolesnyk2002@gmail.com

PhDr. Stanislav Konečný, CSc.

samostatný vedecký pracovník
Prešov, Slovakia
stano.konecny@centrum.sk

ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД.,

одборна асистентка Інституту русинського язика і культури
Пряшівської університету у Пряшові
Пряшів, Словачія
kvetoslava.koporova@unipo.sk

о. Франтішек Крайняк,

гр. кат. парох
Камюнка, Словакія
f.kraj@centrum.sk

Станіслав Кульчицький, д. і. н., професор.

завідувач відділу Інституту історії України
Національної академії наук України
Київ, Україна
S_kul@ukr.net

Nadiya Kushko,

Assistant to the Chair of Ukrainian Studies
University of Toronto
Toronto, Ontario, Canada

Dr. Taras Kuzio

Senior Research Associate, Canadian Institute for Ukrainian Studies,
University of Alberta and Non-Resident Fellow,
Center for Transatlantic Relations, School of Advanced International
Relations, Johns Hopkins University
Washington DC, USA
kuziotaras@gmail.com

Інна Мартинчук, к. і. н.,

доцент кафедри всесвітньої історії
Рівненського державного гуманітарного університету
Рівне, Україна
inna-martynchuk@yandex.ru

Гелена Медши, Mgr.

Novi Sad, Serbia
medesi@stcable.net

Ewa Michna, PhD.

Assistant Professor, Jagiellonian University of Cracow
Instytut Amerikanistyki a Studiów Polonijnych
Kraków, Poland
ewamichna@gmail.com

Wolf Moskovich, Ph.D.
Professor Emeritus, The Hebrew University of Jerusalem
Jerusalem, Israel
wmoskovich@gmail.com

Alexander Motyl, Ph.D.
Professor of Political Science
Rutgers University
Newark, New Jersey, USA
ajmotyl@andromeda.rutgers.edu

Motoki Nomachi, Ph.D.
Associate Professor
Department of History and Area Studies/Slavic Studies
Graduate School of Letters/Faculty of Letters
Hokkaido University
Kita-ku, Hokkaido, Japan
mnomachi@gmail.com

Mgr. **Валерій Падяк**, CSc.
одборний асистент Інституту русинського язика і культури
Пряшівської університети у Пряшові
Пряшів, Словачія
radiak.valeri@gmail.com

Doc. PhDr. **Anna Plišková**, PhD.
Prešovská univerzita v Prešove
Ústav rusínskeho jazyka a kultúry
Prešov, Slovenská republika
anna.pliskova@unipo.sk

Serhii Plokhii, Ph.D.
Professor, Department of History, Harvard University
Director, Harvard Ukrainian Research Institute
Cambridge, Massachusetts, USA
plokhii@fas.harvard.edu

Achim Rabus, Ph.D.
Aleksander Brückner Professor for Slavic Linguistics
Institute of Slavistics,
Friedrich Schiller University
Jena, Germany
achim.rabus@uni-jena.de

Проф. др Юлиан Рамач,
Катедра за руски јазик и литературу
Филозофског факултета у Новим Садзе
Novi Sad, Serbia
ramacyu@gmail.com

Илана Розен, Ph.D.
Department of Hebrew Literature,
Ben Gurion University of the Negev
Beer Sheva, Israel
ilanaro@bgu.ac.il

Robert A. Rothstein, Ph.D.
Amesbury Professor of Polish Language, Literature and Culture
University of Massachusetts Amherst
Amherst, Massachusetts, USA
rar@slavic.umass.edu

Володимир Склокін, к. і. н.,
доцент кафедри нової і новітньої історії України,
Український католицький університет
Львів, Україна
vsklokin@ukr.net

Андрій Смирнов, к. і. н.,
доцент кафедри історії,
Національний університет «Острозька академія»
andrii.smyrnov@oa.edu.ua

Кирилл Шевченко, д. и. н.,
профессор Белорусского государственного университета (БГУ),
Заведующий Центром евразийских исследований
Филиала РГСУ в г. Минске
Минск, Беларусь
shevchenkok@hotmail.com

Univ. prof. PhDr. **Peter Švorc**, CSc.
Inštitút histórie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity
Prešov, Slovenská republika
peter.svorc@unipo.sk

o. ThLic. Ing. **Gorazd Andrej Timkovič**, OSBM
Košice, Slovensko

Stefan Troebst, Prof. Dr.
University of Leipzig,
Institute for Slavic Studies
Leipzig, Germany
stefan.troebst@snaflu.de

Stephen Velychenko, Ph.D.
Research Fellow at the Chair of Ukrainian Studies
University of Toronto
Toronto, Ontario, Canada
velychen@chass.utoronto.ca

Nelson Wiseman, Ph.D.
Professor of Political Science
Director, Canadian Studies Program
University of Toronto
Toronto, Ontario, Canada
nelson@chass.utoronto.ca

Інформація про відповідальних редакторів та упорядників

About the editors and compilers

Валерій Падяк, PhD / Valerii Padiak, PhD

викладач Інституту русинської мови та культури
Пряшівського університету (Пряшів, Словаччина),
директор Дослідного центру карпатознавства (Ужгород, Україна)

Instructor, Institute of Rusyn Language and Culture,
Prešov University (Prešov, Slovakia)

Director, Research Center for Carpathian Studies (Uzhhorod, Ukraine)

Патріція Крафчик, Ph.D / Patricia A. Krafcik, Ph.D

професор російської та слов'янських мов і літератур,
Державного коледжу Евергрін, (Олімпія, шт. Вашингтон, США)
відповідальний секретар Карпато-русинського дослідного центру
(Грэнд Айл, Вермонт, США; Нью-Йорк, Нью-Йорк, США)

Associate Professor of Russian and Slavic Languages and Literatures
The Evergreen State College (Olympia, Washington, U.S.A.)

Secretary, Carpatho-Rusyn Research Center
(Grand Isle, Vermont, U.S.A.; New York, NY, U.S.A.)

Ю 14 Ювілейний збірник на честь професора Павла-Роберта Магочія = A jubilee collection: essays in honor of professor Paul Robert Magocsi : до 70-річчя від дня народження науковця = on his 70th Birthday / відповід. ред. та упоряд. : Валерій Падяк, Патріція Крафчик = editors and Compilers : Valerii Padiak, Patricia A. Krafcik ; вип. ред. : Лариса Ільченко. – Ужгород ; Пряшів ; Нью-Йорк = Uzhhorod ; Prešov ; New York : Видавництво В. Падяка = Valerii Padiak Publishers, 2015. – 616 с. : іл. – В надзаг. : Дослідний центр карпатознавства (Ужгород, Україна), Інститут русинської мови та культури Пряшівського університету (Пряшів, Словаччина), Карпато-русинський дослідний центр (Нью-Йорк, Нью-Йорк, США) = Research Center for Carpathian Studies (Uzhhorod, Ukraine), Institute of Rusyn Language and Culture, Prešov University (Prešov, Slovakia), Carpatho-Rusyn Research Center (New York, NY, U.S.A.). – Текст укр., англ., польск., карпаторусин., воєводинорусин., рос. та словац. мовами.

ISBN 978-966-387-102-8

Збірник уміщує півсотні статей провідних науковців з різних країн світу, чиї дослідження перетинаються з науковими темами визначного канадського історика, спеціаліста з проблем історії України П.-Р. Магочія. Збірник підготовлений з нагоди важливого ювілею вченого та є проявом поваги до його наукової спадщини.

ББК 72.6
УДК 001-057.4